

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sosiaalisesta luototuksesta, laiksi sosiaalihuoltolain muuttamisesta sekä laiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sosiaalisesta luototuksesta. Lakiehdotuksen mukaan sosiaalisella luototuksella tarkoitetaan sosiaalihuoltoon kuluvaan luotonantoon, jonka tavoitteena on ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä edistää henkilön itsenäistä suoriutumista. Sosiaalinen luotto voidaan myöntää henkilölle, jolla ei ole pienituloisuutensa ja vähävaraisuutensa vuoksi muulla tavoin mahdollisuutta saada kohtuuehtoista luottoa ja jolla on kykyä suoriutua hänelle myönnetyn sosiaalisen luoton takaisinmaksusta. Ennen sosiaalisen luoton myöntämistä tulisi selvittää hakijan oikeus saada toimeentulotukea.

Esityksessä ehdotetaan, että sosiaalisen luoton korko voisi olla enintään korkolaisissa tarkoitettu viitekorko. Muita luottokustannuksia ei sosiaalisesta luotosta voisi periä. Sosiaalisesta luotosta tehtäisiin kirjallinen sopimus luotonsaajan ja kunnan kesken. Lisäksi ehdotetaan, että kunnan tulisi järjestää taloudellista neuvontaa ja ohjausta sosiaalisen luoton hakijalle ja saajalle tarvittaessa myöntämisen yhteydessä ja takaisinmaksuajan kuluessa.

Ehdotuksen mukaan kunta voisi järjestää sosiaalista luototusta päättämässään laajuudessa. Päättäessään sosiaalisen luototuksen järjestämisestä kunnan tulisi määritellä luoton myöntämisen perusteet ottaen huomioon, mitä tässä laissa säädetään. Kunta voisi toimeenpanna sosiaalisen luototuksen toteuttamisen yksin tai alueellisenä yhteistyönä muiden kuntien kanssa. Kunnalle sosiaalisen luototuksen järjestämisestä aiheutuviin toimintamenoihin sovellettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettua lakia, jota ei kuitenkaan sovellettaisi sosiaalisen luototuksen luottopääomasta tai luottotappioista aiheutuviin menoihin.

Esitykseen sisältyvät lisäksi ehdotukset sosiaalihuoltolain ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta.

Esitys liittyy valtion vuoden 2003 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan vuoden 2003 alusta lukien.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	3
1. Nykytila	3
1.1. Lainsäädäntö.....	3
1.2. Sosiaalisen luototuksen kokeilu	3
Lähtökohdat.....	3
Tavoitteet.....	4
Toimintaperiaatteet.....	4
Kokeilun keskeiset tulokset	5
1.3. Sosiaalinen luototus eräissä muissa maissa	6
1.4. Nykytilan arviointi	7
Pienituloisen ja vähävaraisen taloudellinen turva	7
Velkaantuneen taloudellinen asema.....	9
Luototus.....	11
2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	12
3. Esityksen vaikutukset.....	13
3.1. Taloudelliset vaikutukset	13
3.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	15
3.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan.....	15
4. Asian valmistelu	16
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	18
1. Lakiehdotusten perustelut	18
1.1. Laki sosiaalisesta luototuksesta.....	18
1.2. Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta	23
1.3. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta	24
2. Voimaantulo	24
3. Säättämisjärjestys	24
LAKIEHDOTUKSET	26
Laki sosiaalisesta luototuksesta	26
Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta	29
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta.....	31
LIITE	32
RINNAKKAISTEKSTIT	32
Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta	32
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta.....	35

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö

Suomalainen yhteiskunta on muuttunut yhä enenevässä määrin luottoyhteiskunnaksi, jossa kotitaloudet rahoittavat osan asumisensa ja kulutuksensa kustannuksista erilaisilla luotoilla. Pienituloisen ja vähävaraisen talous on haavoittuva ja velkakierteitä syntyy helposti heidän turvautuessaan kulutusluottoihin ja luotollisiin pankkitileihin. Talouden hallitsemattomuuteen liittyy usein myös sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia.

Lainsäädännössä on varauduttu toimeentulovaikeuksista ja velkaantumisen aiheutuvien haittojen korjaamiseen. Perustuslain 19 §:ssä säädetään jokaiselle oikeus sosiaaliturvaan. Tämä perusoikeus määrittää jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan. Julkisen vallan on turvattava riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut ja edistettävä väestön terveyttä sekä tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Lisäksi julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämisistä.

Ensisijaisia yhteiskunnan turvaamia toimeentuloon liittyviä tukimuotoja ovat eläke, työttömyysturvan päiväraha mukaan lukien työmarkkinatuki, tapaturmavakuutuksen toimeentuloa turvaavat etuudet, luopumiskorvaus, sairauspäiväraha, lasten kotihoidon tuki, lapsilisä, asumistuki ja opintotuki. Viimesijainen vastuu asiakkaan toimeentulon turvaamisesta on kuitenkin sosiaaliviranomaisilla.

Viimesijainen toimeentuloturva määräytyy toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaisesti. Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän

kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. Vuonna 2001 muutettiin ehkäisevän toimeentulotuen sääntelyä niin, että se voisi toimia aiempaa joustavammin taloudellisissa vaikeuksissa olevien ihmisten auttamiseksi ja syrjäytymisen torjumiseksi. Uudistuksella pyrittiin myös lisäämään ehkäisevän toimeentulotuen käyttöä osana suunnitelmallista sosiaalitoimintaa.

Velkojen perintää ohjaa ulosottolainsäädäntö. Velkaantuneiden asemaa on parannettu yksityishenkilöiden velkajärjestelystä annetulla lailla (57/1993). Talous- ja velkaneuvonnasta annettu laki (713/2000) on antanut velkaongelmissa oleville henkilöille mahdollisuuden saada neuvontaa velkaongelmiensa ratkaisemiseen.

Pankkien tehtäviin kuuluvat talletusten vastaanottaminen, luottojen myöntäminen ja maksuliikenteen hoitaminen sekä raha- ja valuuttamarkkinakaupan hoito. Lisäksi pankkien tehtäviin kuuluvat riskien allokointi ja omaisuudenhoitopalvelut sekä erilaiset sijoitus-, rahoitus- ja neuvontapalvelut. Pankkitoiminnan sääntely perustuu liikepankeista ja muista osakeyhtiömuotoisista luottolaitoksista annettuun lakiin (1501/2001), säästöpankkilakiin (1502/2001) sekä osuuspankeista ja muista osuuskuntamuotoisista luottolaitoksista annettuun lakiin (1504/2001).

1.2. Sosiaalisen luototuksen kokeilu

Lähtökohdat

Laman seurauksena suomalainen yhteiskunta velkaantui rajusti. Koko 1990-luvun ajan on kehitetty keinoja auttaa ylivelkaantuneita ja 1990-luvun loppupuolella on panostettu yhä enemmän myös velkaantumisen ehkäisemiseen. Sosiaalisen luototuksen kokeilu oli yksi näistä kehittämishankkeista.

Suomessa sosiaalisen luototuksen tarvetta selvitettiin vuonna 1998 kahdessa työryhmässä. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama kuuden ministeriön yhteinen velkaon-

gelmatyöryhmä sai tehtäväkseen arvioida kansainvälisen kokemuksen pohjalta sosiaalisen luototuksen kehittämistä ja tehdä sitä koskevat ehdotukset. Ministeri Jouko Skinnarin vetämä ministerityöryhmä päätyi myös esittämään sosiaalisen luoton kokeilua järjestöjen ja kuntien toimintana.

Velkaongelmatyöryhmä esitti näkemyksensä, että sosiaaliselle luototukselle on selvää tarvetta normaalin liiketaloudellisen pankkitoiminnan ja sosiaaliturvan välimaastossa (Velkaongelmatyöryhmän muistio, sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1998:4). Perusteluina työryhmä esitti, että sosiaalisen luototuksen lähtökohtia ja tavoitteita on hyvin vaikea sisällyttää liiketaloudellisia pyrkimyksiä sisältävän normaalin pankkitoiminnan tehtäviksi. Näitä erityisiä tehtäviä ovat asiakkaan sosiaalisten lähtökohtien ja tarpeiden selvittely, sosiaalisen tuen järjestäminen, talousneuvonnan antaminen ja kannustaminen omatoimisuuteen. Työryhmä ennakoii esityksessään, että näihin tehtäviin vastaaminen voi johtaa sosiaalisen luototuksen kytkemiseen osaksi kunnan sosiaalityötä. Lisäksi työryhmä arvioi, että sosiaalisella luototuksella voi olla myös tavanomaista pankkitoimintaa hyödyttäviä vaikutuksia kuten Hollannin sosiaalipankkitoiminnalla on ollut.

Sosiaali- ja terveysministeriön toteuttama sosiaalisen luototuksen kuntakokeilu alkoi vuonna 1999 ja se päättyi vuoden 2001 lopussa. Kokeilussa oli mukana kahdeksan erityyppistä kuntaa eri puolilta Suomea (Eura, Helsinki, Hämeenlinna, Kemi, Lahti, Lappeenranta, Tuusula ja Utajärvi). Kokeilukunnat poikkesivat toisistaan muun muassa kunnan työttömyysasteen, toimeentulotuen käytön ja kunnan taloudellisen tilanteen osalta. Takuu-Säätiö, jonka toiminta kohdistuu pääosin vapaaehtoisten velkajärjestelyjen takaustoimintaan, toteutti järjestöpohjaisen kokeilun vuosina 1998 – 2001.

Kuntien kokeilussa hankittiin tarkempaa tietoa sosiaalisen luototuksen tarpeesta, kohde-ryhmistä, sen sosiaalisesta ja taloudellisesta merkityksestä sekä luototuksen liittymisestä normaaleihin luottomarkkinoihin ja sosiaaliturvaan. Lisäksi selvitettiin sosiaalisen luototuksen organisoimista ja rahoitusta kunnissa, sillä sosiaalisen luoton lainapääomasta ja

luottotappioista vastasivat kokeilukunnat.

Kokeilun käynnistyessä johtoryhmä vahvisti kuntakokeilun tavoitteet ja toimintaperiaatteet, jotka pohjautuivat kokeilukuntien kanssa käytyihin keskusteluihin. Kokeilun aikana sosiaalisen luototuksen toteuttamista ohjasivat kuntalain (365/1995) ja sosiaalihuoltolain (710/1982) säännökset.

Tavoitteet

Sosiaalisen luototuksen kuntakokeilun tavoitteet jaettiin yhteiskunta-, kunta- ja yksilötason tavoitteisiin. Yhteiskuntatasolla tavoitteena oli edistää kansalaisten yhdenvertaisuutta yhteiskuntaan osallistumisessa, ehkäistä syrjäytymistä sekä selvittää sosiaalisen luototuksen suhdetta toimeentulotukijärjestelmään, muuhun sosiaaliturvaan ja luottomarkkinoihin.

Kuntatason tavoitteena oli toteuttaa sosiaalinen luototus niin, että siitä olisi kuntatalouteen liittyviä etuja. Tavoitteena oli myös kehittää kuntien sosiaalityötä talousneuvonnan suuntaan erityisesti niissä kotitalouksissa, joissa taloudenpito on heikosti hallinnassa.

Yksilötasolla tavoitteena oli edistää luottomarkkinoilta syrjäytyneiden pääsemistä tasavertaiseen asemaan muiden kansalaisten kanssa rahoitusmarkkinoille, edistää sosiaalista ja terveydellistä kuntoutumista, lisätä kansalaisten omatoimisuutta, auttaa työllistymisessä ja velkaantumiskiirteen katkaisussa sekä suojata yksilön oikeus viimesijaiseen perusturvaan.

Toimintaperiaatteet

Sosiaalisen luototuksen kohderyhmänä olivat pienituloiset ja vähävaraiset kansalaiset, joilla oli maksuvaraa hoitaa kohtuuehtoinen sosiaalinen luotto. Erityisesti otettiin huomioon ne kansalaiset, joilla ei ollut vakuuksien puuttumisen tai maksuhäiriömerkinnän vuoksi mahdollisuutta saada muuta kohtuuehtoista luottoa välttämättömiin hankintoihin tai maksuihin.

Sosiaalista luottoa myönnettiin velkaantumisen ennalta ehkäisyyn ja velkojen saneeraukseen pienivelkaisille ylivelkaantuneille. Luottoa voitiin myöntää myös erilaisista elämänsä kriiseistä aiheutuvien taloudellisten ongelmien

en hoitamiseen, erilaisiin kotiin liittyviin hankintoihin, pieniin asunnon muutostöihin, takuuvuokriin, vuokra- ja osamaksurästien hoitamiseen, työllistymistä edistäviin hankintoihin ja muihin hakijan itsenäisen selviytymisen kannalta perusteltuihin menoihin.

Luoton myöntäminen edellytti huolellista suunnittelua yhdessä hakijan kanssa. Tällöin selvitettiin hakijan taloudellinen tilanne, hänen oikeutensa saada toimeentulotukea ja hänen mahdollisuutensa saada luotto rahoituslaitoksista, määriteltiin luoton käyttötarkoitus ja arvioitiin luoton vaikutuksia hakijan taloudenhallintaan.

Sosiaalisen luoton määrä tarvittaviin hankintoihin ja maksuihin oli yleensä vähintään 1 000 markkaa (168,19 euroa) ja enintään 50 000 markkaa (8 409,40 euroa). Sosiaalisesta luotosta perittiin 12 kuukauden EURIBOR-viitekorko ilman asiakaskohtaista marginaalia. Sosiaalisesta luotosta ei peritty toimitusmaksua eikä järjestelypalkkiota.

Luoton määrästä päätettäessä arvioitiin hakijan kyky hoitaa luoton takaisinmaksu. Luoton takaisinmaksuaika oli enimmillään 5 vuotta niin, että luoton takaisinmaksuerä oli vähintään 100 markkaa (16,82 euroa) kuukaudessa. Korko perittiin kuukausierän yhteydessä laskettuna eräpäivänä jäljellä olevan lainapäätöksen mukaan.

Sosiaalisen luoton takaisinmaksuehtoja määriteltäessä lähtökohtana oli velallisen todellinen maksukyky. Velallisella oli mahdollisuus saada taloudellista neuvontaa ja ohjausta tarvittaessa. Takaisinmaksuehdoista voitiin sopia uudelleen luoton hoitoaikana, jos velallisen taloudellinen tilanne oleellisesti muuttui. Mikäli velallinen jätti luottonsa takaisinmaksun suorittamatta ilman syytä, kunta ryhtyi perintäkäytäntönsä mukaisiin toimenpiteisiin.

Kokeilun keskeiset tulokset

Kokeilun keskeiset tulokset perustuvat sosiaalisen luoton kokeilusta tehtyyn vaikuttavuuden tutkimukseen ja kokonaisarviointiin, jonka toteutti sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Sosiaalisen luotonsaaja oli pienituloinen ja/tai vähävarainen henkilö, jolla oli pysyväsluonteinen tulolähde (eläke tai työtulo) ja jonka työttömyys oli ollut lyhytaikainen.

Luotonsaajaa luonnehti myös pitkäkö työhistoria, markkamääräisesti vähäinen toimeentulotuen käyttö ja pienivelkaisuus. Perhetyypiltään sosiaalisen luoton saajien ryhmässä korostuivat yksinasuvat tai yksinhuoltajakotitaloudet. Sosiaaliset luotot myönnettiin suurelta osin henkilöille, joilla oli maksuhäiriömerkintä ja joilla ei ollut vakuuksia lainaan normaaleilta markkinoilta.

Sosiaalisia luottoja myönnettiin myös sellaisille kotitalouksille, jotka luoton hakemisen hetkellä eivät omanneet maksuvaraa ja elivät selvästi alle toimeentulotuen perusosan mukaisilla tuloilla. Sosiaalisella luotolla ei kuitenkaan korvattu hakijan oikeutta viimesijaiseen toimeentulon turvaan. "Pakkasen puolella" oleva toimeentulo saatiin positiiviseksi saneeraamalla sosiaalisella luotolla vanhat velat yhdeksi pidemmäksi ja halpakorkoiseksi sosiaalisiksi luotoksi, jolloin kotitalouteen saattoi muodostua myös käyttövaroja muihin menoihin. Tämä käytännöllinen maksuvaran korjaus pystyttiin toteuttamaan vajaalla kuudesosalla luoton

hakemisen tärkeimmäksi tavoitteeksi osoittautui kodin talouden hallintaan saattaminen ja varsinaisissa luottopäätöksissä korostui erityyppisen velkaisuuden hoito. Sosiaalisen luoton kokeilussa kävi ilmi, että luoton käyttökohteita ovat velkojen saneeraaminen, asumisen turvaaminen (vuokrat, takuuvuokrat), erilaiset hankintamenot ja työllistymistä edistävät kohteet.

Sosiaalisella luotolla voitiin ehkäistä taloudenhallinnan ongelmien vaikeutumista tilanteissa, joissa henkilö oli ajautumassa velkaongelmiin. Ylivelkaantumisen ehkäisy ja poistaminen auttoi osaltaan vähentämään myös laajemmin taloudellisista tekijöistä aiheutuvaa muuta syrjäytymistä. Parantunut henkilökohtainen taloustilanne ja taloudenhallinta heijastuivat tutkimuksessa haastateltujen henkilöiden psykososiaaliseen hyvinvointiin. Masentuneisuus väheni, sosiaalinen aktiivisuus ja keskittymiskyky muihin asioihin kasvoi, kun talousasiat saatiin kuntoon luoton avulla. Luoton vaikutukset voivat olla siis sekä ehkäiseviä että korjaavia.

Erilaisiin hankintoihin ja terveydenhuolto-menoihin käytettyjen luottojen vaikutukset olivat erityyppisiä kuin järjestelyluottojen

vaikutukset. Toisaalta niiden tavoitteetkin on nähtävä eri tavoin kuin velkojen järjestelyyn käytettyjen luottojen tavoitteet. Erityyppisiin hankintoihin suunnatut luotot eivät parantaneet taloudenhallintaa kuin korkeintaan välillisesti. Hankintoihin myönnetty sosiaalinen luotto paransi välillisesti taloudenhallinnan edellytyksiä lähinnä silloin, jos henkilö pystyi sosiaalisen luoton ansiosta välttämään huomattavasti kalliimman rahoitusyhtiön tarjoaman kulutusluoton käyttämisen.

Pienituloisille ja toimeentulotuen perusosan tuntumassa eläville talouksille hankintoihin myönnetty luotto saattoi olla selkeä riski. Luoton lyhennykseen käytetty raha oli varsinkin pienituloisessa taloudessa pois muista välttämättömistä perusmenoista. Pienituloisimpien tilannetta voitaisiin parhaiten auttaa toimeentulotukijärjestelmän ja erityisesti ehkäisevän ja tarveharkintaisen toimeentulotuen kautta. Tämä edellyttäisi kuitenkin aiempaa laajempaa tulkintaa myöntämisen ehdoista ja väljempää myöntämiskäytäntöjä.

Sosiaalisen luoton takaisinmaksu oli merkittävä koko toiminnan yleistä hyväksyttävyyttä luonnehtiva kysymys. Kun tarkastelussa on koko aineisto, takaisinmaksuongelmat liittyivät erityisesti sellaisiin luottoihin, jotka olivat keskimääräistä suuremmat ja joiden kohteena oli vanhojen velkojen hoito. Yksilöllisinä syinä takaisinmaksuvaikeuksissa olivat sosiaaliset ongelmat ja kriisit sekä lisävelkaantuminen.

Kokeilun perusteella vankentui käsitys, että sosiaalisessa luototustoiminnassa on kyettävä yhdistämään erityisesti sosiaalityön ja velkaneuvonnan asiantuntemus sekä rahoitus- ja luottotoiminnan tuntemus. Jatkossa olisi hyvä, että sosiaalisten luottojen valmistelu voisi tapahtua vaihtoehtoisesti joko sosiaalityöntekijöiden tai velkaneuvojien työnä, mutta päätöksenteko olisi sosiaalityössä. Olisi tärkeää, ettei missään kunnassa toimintaa säilytetä vain yhden työntekijän vastattavaksi. Toiminta edellyttää eri vaiheissa tiimityöskentelyä ja myös hallintorajat ylittävää tiivistä yhteistyötä.

Kokeilu osoitti, että perinteisen toimeentulotukeen liittyvän sosiaalityön yhteyteen tarvi-

taan talous- ja velkaneuvontatyötä. Velkaongelmiin joutuminen kytkeytyy ihmisten elämän kokonaisuuteen ja siinä ilmeneviin sosiaalisiin ja psykososiaalisiin ongelmiin, joiden ratkaisemiseen tarvitaan mm. verkostoitunutta sosiaalityötä, jossa kiinnitetään huomiota ihmisen hyvinvointiin kokonaisuutena.

Takuu-Säätiön ohjaama järjestöpohjainen kokeilu painottui kokeilun aikana velkojen saneeraustoimintaan.

1.3. Sosiaalinen luototus eräissä muissa maissa

Sosiaali- ja terveysministeriön velkaongelmatyöryhmä arvioi myös kansainvälisen kokemuksen pohjalta sosiaalisen luototuksen kehittämistä ja selvitti muistiossaan (sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1998:4) Alankomaissa, Irlannissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa harjoitettua sosiaalista luototusta. Kansainvälinen kokemus sosiaalisen luototuksen malleista kertoo toiminnan monimuotoisuudesta. Painotukset vaihtelevat muun muassa sen suhteen, pyritäänkö luotolla parantamaan esimerkiksi pienyrittämisen edellytyksiä vai tuetaanko lainalla ihmisten päivittäistä selviytymistä ja hyvinvointia.

Yhtäällä ovat tiukasti kuntien perustamat sosiaalipankit kuten Alankomaissa, toisaalla kansalaisten omatoimisuuteen ja jäsenyysperiaatteeseen nojaavat ”luottoyhdistykset” kuten Credit Union -toiminta Irlannissa. Oman lisänsä sosiaalisen luototuksen malleihin tuovat järjestöpohjalta luottoja myöntävät organisaatiot (työllistymisen tukeminen, mikroyrittäminen, elinympäristöjen kehittäminen). Joissakin maissa sosiaalisen luototuksen suhde sosiaalityöhön on hyvin läheinen. Esimerkiksi Hollannissa, Englannissa ja Irlannissa luottojen takaisinmaksu on mahdollista viimesijaisesta toimeentuloturvasta.

Alankomaissa on jo vuosisatoja toiminut erityinen kunnan ylläpitämä sosiaalipankki ja Irlannissa on 1950-luvun lopulta saakka toiminut jäsenyyteen perustuva luottoyhtiö, Credit Union. Tämän lisäksi Euroopassa on perustettu erilaisiin aatteellisiin lähtökohtiin

ja jäsenyyserustalle muodostettuja luottoyh-teisöjä. Yhteistä näille sosiaalisen luototuk-sen organisaatioille on luottojen myöntämi-nen normaaleista pankkiehdoista poiketen sellaisiin tarkoituksiin ja sellaisille kansalai-sille, jotka vain harvemmin tulisivat luoto-tuksen kohteiksi tavanomaisessa pankkitoi-minnassa.

Alankomaiden sosiaalipankit toimivat voittoa tuottamattomina kunnallisina organisaatioina osana kunnan sosiaalitointa. Sosiaalipankkien toiminta suuntautuu kahtaalle, vapaaehtoiseen velkajärjestelyyn ja sosiaaliseen luototukseen. Lisäksi asiakkaalla on mahdollisuus saada talousneuvontaa.

Irlannissa Credit Union luotto-osuuskunnan tarkoituksena on antaa jäsenilleen yleiseen korkotasoon nähden halpakorkoista lainaa. Credit Unionin toimintaa on perusteltu sillä, että kaupalliset, liiketaloudellisin perustein toimivat pankit eivät ole kiinnostuneita pienituloisista ja köyhistä kuluttajista. Luotto-osuuskuntatoiminta on lailla säädelty, mutta jokaisella Credit Unionilla on oma itsenäinen organisaationsa. Credit Unionin toiminta on usein kiinteässä yhteydessä kunnan sosiaali- ja perheasiainosaston ylläpitämään paikalliseen velka- ja talousneuvontaan.

Yhdistyneessä kuningaskunnassa voidaan toimeentulotuen asiakkaalle myöntää erityisavustuksia, jotka maksetaan paikallisesta sosiaalirahastosta. Valtio myöntää paikalliselle sosiaalirahastolle vuosibudjetin, josta sosiaalityöntekijät myöntävät avustuksia keskushallinnon ohjeiden ja yksilökohtaisen tarveharkinnan mukaan. Lisäksi sosiaalirahaostosta myönnetään takaisinperittävinä etuuksina lainoja erityistarpeisiin (Budgeting Loans) ja kriisitilanteiden aiheuttamiin menoihin (Crisis Loans).

1.4. Nykytilan arviointi

Pienituloisen ja vähävaraisen taloudellinen turva

Toimeentulotukijärjestelmän lähtökohtana on, että yksilöllä on vastuu omasta elatuses-taan ja lailla säädettyssä laajuudessa puo-lisonsa sekä alaikäisten lastensa ja ottolasten-

sa elatuksesta. Toimeentulotuella pyritään parantamaan edellytyksiä tämän vastuun to-teuttamiselle. Toimeentulotuen tarkoituksena on parantaa henkilöiden ja perheiden itsenäi-sen selviytymisen edellytyksiä ja heidän mahdollisuuksiaan osallistua yhteiskunnan toimintaan eikä tavoitteena ole vain pitää henkilöä tai perhettä hengissä. Toimeentulo-tuki on siten tarkoitettu kattamaan menoja laajemmin kuin ihmisarvoisen elämän edel-lyttämää turvaa vastaava välttämätön toi-meentulo vaatii. Kaikissa soveltamistilantei-sa tulee kuitenkin turvata vähintään välttämätön toimeentulo.

Oikeus saada toimeentulotukea syntyy toimeentulotukilain 2 §:n 1 momentin nojalla vasta silloin, kun henkilö ei voi saada toimeentuloa ansiotyöllään tai yrittäjätoiminnallaan tai toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla eikä hän voi elättää itseään muillakaan tuloillaan tai varoillaan, häneen nähden elatusvelvollisen huolenpidolla tai muulla tavalla. Riittävä edellytys toimeentulotuen saamiseen on yleensä se, että henkilö tai perhe on joutunut tosiasialliseen elatukseen käytettävissä olevien varojen puutteeseen. Oikeus toimeentulotukeen on jokaisella tuen myöntämisen edellytysten täytyttyessä. Mitään henkilöryhmää ei siten voida jättää toimeentulotuen sovellutusalueen ulkopuolelle, vaan kunkin hakijan tuen tarve arvioidaan yksilö- tai perhekohtaisesti. Toimeentulotuen rakenne ja suuruus on pyritty muodostamaan siten, että toimeentulotuki kattaa tukea tarvitsevien riittävän peruskulutuksen. Tavoitteena on myös tuen mahdollisimman yhtenäinen taso koko maassa. Lain 6 §:n mukaan toimeentulotuen määrä on laissa määriteltujen menojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskuksen julkaiseman tilastora-portin 6/2001 mukaan toimeentulotukea sai vuonna 2000 yhä harvempi kotitalous, mutta pitkäaikaisesti tukea saavien osuus kasvoi. Toimeentulotukea sai väestöstä 8,8 prosenttia (272 000 kotitaloutta), edellisvuonna tuen-saajien osuus oli 9,5 prosenttia väestöstä. Vuonna 2000 toimeentulotuen bruttomenot olivat 2 544 miljoonaa markkaa, mikä mer-

kitsi toimeentulotuen bruttomenojen supistumista vain 1,3 prosenttia vuodesta 1999. Kotitaloudet saivat toimeentulotukea vuonna 2000 keskimäärin 5,5 kuukautta. Pitkäaikaisesti eli 10–12 kuukautena toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien osuus oli 24,4 prosenttia, kasvua edellisestä vuodesta oli prosenttiyksikön verran. Lyhytaikaisesti eli korkeintaan kolmena kuukautena tukea saavien kotitalouksien osuus laski edellisvuodesta. Osuus oli kaikista toimeentulotukea saaneista 43,7 prosenttia. Toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien määrä lisääntyi edellisvuoteen verrattuna 50–59-vuotiaiden joukossa ja väheni muissa ikäryhmissä. Eniten supistui toimeentulotukea saaneiden määrä 20–24-vuotiaiden ikäluokassa, mutta tuensaajia on edelleen suhteellisesti eniten alle 30-vuotiaiden joukossa. Kaikista tukea saaneista kotitalouksista alle 30-vuotiaita on 35,1 prosenttia. Marraskuussa 2000 toimeentulotukea saaneista kotitalouksista kerättyjen tietojen mukaan työttömyysturvan varassa elävien kotitalouksien osuus oli 48,4 prosenttia. Toimeentulotukea saaneista kotitalouksista 77,4 prosenttia sai toimeentulotukea jonkin muun toimeentuloturvaavan etuuden täydennykseksi. Sosiaalisen luototuksen kokeilun aikana 60 prosenttia kaikista sosiaalista luottoa hakeneista oli saanut ennen luottopäätöstä toimeentulotukea ja 22 prosenttia hakuhetkellä. Tämä antaa viitteitä siitä, että toimeentulotukea saavilla henkilöillä ja perheillä on tarpeita, joita ei toimeentulotuen avulla voida kattaa. Sosiaalinen luotto voisi olla yksi mahdollisuus helpottaa pienituloisten ja vähävaraisten henkilöiden ja perheiden tilannetta silloin, kun heille jää maksuvaraa suoriutua luoton takaisinmaksusta. Ansio- ja yrittäjätulojen ohella ensisijaiset toimeentulon tukimuodot voivat luoda sosiaalisen luoton hakijalle maksuvaraa ja toimivat näin sosiaalisen luoton myöntämisen edellytyksenä. Esimerkiksi kokeilun aikana pääasiallisena tulolähteenä olivat eläketulot Helsingissä 34,5 prosentilla ja muissa kunnissa 26 prosentilla ja työttömyysturva Helsingissä 11,5 prosentilla ja muissa kokeilukunnissa 26 prosentilla kaikista luoton saa-

neista.

Toimeentulotukea myönnettäessä ei pääsääntöisesti oteta huomioon hakijan menoina lainojen lyhennyksistä ja koroista aiheutuvia menoja. Poikkeuksena kuitenkin otetaan huomioon asunnon hankkimiseksi tai perusparantamiseksi otettujen henkilökohtaisten lainojen vuotuisista koroista aiheutuvat menot. Velkojen saneeraamiseen ei toimeentulotukea myönnetä lukuun ottamatta vuokratien maksaminen, jolloin tavoitteena on turvata perustellusta syystä hakijan asuminen.

Velkaantuneiden pienituloisten ja vähävaraisten henkilöiden tilannetta voitiin helpottaa sosiaalisen luototuksen avulla, sillä se tarjosi laajemmin kuin toimeentulotuen eri muodot mahdollisuuden ehkäistä ja korjata toimeentulo-ongelmia. Kokeilun perusteella näyttäisi siltä, että yhdistämällä vanhoja luottoja kohtuuehtoiseksi sosiaalisesti luotoksi pienennetään korkomenoja pysyvästi ja kotitaloudelle jää pitkäaikain aikavälillä käyttövaraa enemmän jokapäiväiseen elämään. Seurauksena voi olla, että toimeentulotuen tarve vähenee tai toimeentulotukea ei tarvita lainkaan.

Opiskelijoiden toimeentuloturvaa ensisijaisesti laki opintotuesta (344/2002). Opintotuesta annetun lain muutokset tulivat voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2002 ja niitä sovelletaan lukuvuodesta 2002–2003 lähtien. Valtiontakausta ei enää myönnetä opiskelijalle, jolla on henkilötietolain (523/1999) 20 §:ssä tarkoitettu luottotietorekisteriin rekisteröity maksuhäiriö, paitsi jos maksuhäiriö on yksittäinen määrältään vähäinen ja sen rekisteröinnistä on kulunut kohtuullisen pitkä aika tai merkinnän aiheuttanut velka on suoritettu taikka valtiontakauksen myöntämiselle on muuten erityisiä syitä. Muutoksen tarkoituksena on yhdenmukaistaa maksuhäiriöisten opintolainan hakijoiden kohtelua ja korostaa, että myös takausta myönnettäessä arvioidaan lainansaajan edellytyksiä hoitaa lainansa takaisinmaksu asiallisesti. Lukuvuoden 2002–2003 osalta on elokuuhun mennessä runsaalle 2 000 opiskelijalle lähetetty kuulemiskirje maksuhäiriömerkinnän vuoksi. Opetusministeriön arvion mukaan vakavia maksuhäiriöitä on yhteensä noin 3 000 opiskelijalla. Määrä ei todennäköisesti ole olennaisesti suurempi

kuin niiden opiskelijoiden määrä, joilta pankit aiempina vuosina ovat evänneet opintolainan maksuhäiriön perusteella. Tosin aiemmilta vuosilta ei ole tilastotietoja ilman opintolainaa maksuhäiriön vuoksi jääneistä opiskelijoista.

Opintolainojen takaisinmaksuongelmia pohjittanut takausvastuutyöryhmä totesi muistiossaan (opetusministeriön työryhmämuistioita 10:2001) muun muassa, että opintolainojen hoitamatta jättäminen aiheutuu suurelta osin opintojen jälkeisistä toimeentulovaikeuksista huonon työllistymisen, perheen perustamisen tai asunnon hankkimisen vuoksi. Työryhmä ennakoii sosiaalisen luototuksen voimaantumaa ja ehdotti, että maksuhäiriöiden vuoksi ilman opintolainaa jäävän opiskelijan opintojen turvaamisessa voisi käyttää apuna kuntien myöntämää sosiaalista luottoa opintolainaa vastaavin ehdoin.

Sosiaalisen luoton myöntäminen opiskelijalle, jolta on evätty maksuhäiriömerkinnän vuoksi opintolainan valtion takaus, voisi helpottaa taloudellisessa ahdingossa olevien opiskelijoiden asemaa. Opiskelijoille sosiaalista luottoa myönnettäessä tulisi kuitenkin ottaa huomioon, että heillä voi olla oikeus toimeentulotukeen ja että sosiaalinen luotto on myös takaisin maksettava laina. Valtion takausvastuulle tulevien opintolainojen määrää tulisikin ensisijaisesti pyrkiä vähentämään takausvastuutyöryhmän esittämällä tavalla eli kehittämällä pankkien ja Kansaneläkelaitoksen opintolainoja koskevia käytäntöjä, lisäämällä ja selkeyttämällä opintolainoja koskevaa informaatiota sekä vaikuttamalla lainaa koskeviin mielikuviin ja asenteisiin lähinnä käytännön talouskasvatusta kehittämällä.

Velkaantuneen taloudellinen asema

Sosiaalinen luotto kytkeytyy velkaantuneiden hakijoiden osalta yksityishenkilön velkajärjestelyä ja ulosottoa koskevaan lainsäädäntöön.

Velkajärjestely voidaan nähdä eräänlaisena ensisijaisena toimeentulon turvaamismuotona. Vakaviin velkaongelmiin joutuneelle

henkilölle voidaan myöntää velkajärjestely yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain perusteella, jos velkaongelmat aiheutuvat velallisen maksukyvyyn olennaisesta heikentymisestä ilman hänen omaa syytään tapahtuneen olosuhteiden muutoksen vuoksi (esim. sairaus, työttömyys) tai jos velkajärjestelyyn on muuten painavat perusteet, kun otetaan huomioon velkojen määrän ja velallisen maksukyvyyn välillä vallitseva epäsuhte. Velkajärjestely voidaan evätä, jos velallisen heikentynyt maksukyky ja vähäinen maksuvara johtuvat väliaikaisesta syystä esimerkiksi tilanteissa, joissa velallinen opiskelee tai on väliaikaisen syyn vuoksi poissa töistä (hoito-, opinto- tai vuorotteluvapaa). Velkajärjestely estyy myös, jos velalliselle on määrätty rikoksen perusteella maksuvelvollisuus eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen tai velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta. Velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos merkittävänä pidettävää velkaa on syntynyt elinkeinotoiminnassa, jossa on menetelty törkeän sopimattomasti velkoja kohtaan tai laiminlyöty olennaisesti lakisääteisiä velvollisuuksia tai joka on ollut pääasiallisesti keinottelu- luonteista. Mikäli velallinen on olemassa olevien tai odotettavien taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi sopimattomasti heikentynyt taloudellista asemaansa tai suosinut jotakuta velkojaa taikka muutoin järjestellyt taloudellista asemaansa velkojen vahingoittamiseksi tai on todennäköisiä syitä epäillä velallisen menetelleen näin, niin velkajärjestelyä ei myönnetä.

Velkajärjestelyssä tuomioistuin vahvistaa velallisen noudatettavaksi maksuohjelman, joka kestää tavallisesti viisi vuotta, mutta ohjelma voi olla pidempikin, jos velallinen säilyttää omistusasuntonsa. Velkajärjestely koskee kaikkia velkoja, jotka ovat syntyneet ennen kuin tuomioistuin on päättänyt velkajärjestelyn aloittamisesta. Velallisen on käytettävä velkojen maksamiseen maksuvaransa, joka on se osa hänen tuloistaan, joka jää jäljelle, kun tuloista vähennetään välttämättömät elinkustannukset. Välttämättömiä elinkustannuksia ovat asumiskustannukset sekä välttämättömään toimeentuloon liittyvät elinkus-

tannukset ja elatusvelvollisuudesta aiheutuneet menot. Velallisen on lisäksi käytettävä velkojensa maksamiseen sellainen omaisuutensa, joka ei kuulu hänen perusturvaansa.

Hallituksen esitys laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta (HE 98/2002 vp) on annettu Eduskunnalle 12 päivänä heinäkuuta 2002. Esityksen mukaan lakiin otettaisiin aiempaa yksityiskohtaisemmat säännökset sellaisista syistä, joiden nojalla velkajärjestely voidaan myöntää, vaikka sille olisi velkaantumisen perusteesta johtuva este.

Valtio ja pankit sopivat 2 päivänä toukokuuta 2002 laajasta toimenpidekokonaisuudesta, jolla ylivelkaantuneet pyritään saamaan takaisin aktiivitalouden piiriin, sillä lama-aikana velkaantuneiden maksukyky on heikko. Heillä ei ole juurikaan realisoitavaa omaisuutta, vaan suoritukset perustuvat esimerkiksi palkka- ja eläketulojen ulosmittaukseen. Toimien tavoitteena on ratkaista pääosa vielä jäljellä olevista yksityishenkilöiden velkaongelmista, jotka ovat peräisin vuosien 1990 – 1994 väliseltä ajalta. Suomen Pankkiyhdistyksen tuoreen arvion mukaan sellaisia ylivelkaantuneita, joilla on edelleen hoitamattomia edellä mainituilta vuosilta peräisin olevia saatavia, on noin 60 000 – 70 000.

Suomen Pankkiyhdistys ja pankit ovat laatineet suunnitelman määräaikaisesta kahden vuoden projektista. Sen aikana pankit pyrkivät käymään läpi kaikki asiakkaina olevat ylivelkaantuneet henkilöt ja räätälöimään heille vapaaehtoiset maksuohjelmat. Tarkoituksena on saada sovittua vapaaehtoiset maksuohjelmat pääosalle heistä. Velkojen sovittelu tapahtuisi vapaaehtoisesti velkajärjestelylain hengessä sovittamalla viivästyskorkoja, korkoja ja velan pääomaa. Tarkoituksena on turvata velallisten tasa-arvoinen kohtelu. Myös omaisuudenhoitoyhtiö Arsenal Oy:tä ehdotetaan omassa perintätoiminnassaan sitoutuvan pankkien yhteisiin suosituksiin vapaaehtoisista maksuohjelmista. Arsenal Oy:n toimialana on hallinnoida ja periä Omaisuusyhtiö Arsenal – SSP Oy:n omistuksessa olevia saatavia ja vakuuksia. Vapaaehtoisten velkasovintojen

aikaansaaminen lisää pankkien ja velallisia avustavan talous- ja velkaneuvonnan työtä.

Ulosotossa on tavallisimmin kysymys rahasaatavien perinnästä. Oikeudenkäynnissä tutkitaan velkojan saatavan oikeellisuus ja määrätään velallisen maksuvelvollisuudesta. Jos oikeuden tuomiota ei vapaaehtoisesti noudateta, se pannaan täytäntöön ulosotossa. Tietyt saatavat, esimerkiksi verot ja erät vakuutusmaksut voidaan periä ilman tuomioistuimen päätöstä.

Myös rikosoikeudelliset rahamääräiset seuraamukset, kuten sakot ja rikesakot, peritään ulosotossa.

Lisäksi ulosottoviranomaisille kuuluu häätöjen, tuomioistuinten määräämien takavarikkojen sekä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien päätösten täytäntöönpano.

Ulosottoviranomaisen tehtävänä on valvoa sekä velkojan että velallisen etua. Ulosotossa käytettäviä perintäkeinoja ovat maksukehotuksen lähettäminen sekä palkan ja omaisuuden ulosmittaus.

Ulosottoviranomaiset pyrkivät siihen, että velallinen maksaa velkansa vapaaehtoisesti maksukehotuksella. Jos maksua ei saada, tehdään palkan, eläkkeen, elinkeinotulon tai omaisuuden ulosmittaus. Ulosmitattu omaisuus voidaan myydä pakkohuutokaupalla.

Eduskunnassa on parhaillaan käsittelyssä 30 päivänä marraskuuta 2001 annettu hallituksen esitys ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 216/2001 vp) siten, että pitkäkestoisen ulosottomenettelyn häirtävaikutuksia lievennettäisiin ja ulosoton yleisiä menettelysäännöksiä kehitettäisiin kohti entistä asianmukaisempien toimintaperiaatteiden varassa toimivaa ja tarkoituksenmukaista täytäntöönpanomenettelyä.

Esityksen mukaan ulosottooperuste menettäisi täytäntöönpanokelpoisuutensa 15 tai 20 vuodessa. Nykyisin voimassa olevan lain mukaan ulosottooperusteen täytäntöönpano on rajoittamatonta niin, että ulosottoa voidaan pitää elinikäisenä. Ulosottooperusteena täytäntöönpanokelpoisuuden rajoittaminen ei kuitenkaan lain muuttamisenkaan jälkeen estä perintätoimia. Saatavien lopullista vanhentumista ei tulla esittämään syksyllä

2002 annettavassa hallituksen esityksessä vanhentumislainsäädännön uudistamiseksi, sillä erityisesti velkojатаhot ovat pelänneet velkojen lopullisen vanhentumisen haittaavan luottomarkkinoiden toimintaa ja heikentävän velanmaksumoraalia.

Ulosottolain mukaan velalliselle voidaan myöntää pitkäkestoisen ulosoton aikana helpotuksina vapaakuukausia, mutta vapaakuukaudet pidentävät ulosoton kestoja, sillä niiden aikana kertyvät korot kasvattavat ulosotossa perittävää velkamäärää, erityisesti velallisten kohdalla, joiden velkamäärä on suuri. Vuosina 2001 ja 2002 yleinen viivästyskorke on ollut 11 prosenttia, joka muodostuu viitekorosta 7 prosentilla lisätynä.

Jos velallisen sosiaalisia etuuksia, erityisesti asumistukea, joudutaan ulosoton aikana karsimaan, johtaa se usein taloudellisen toimintakyvyn heikkenemiseen. Ulosotto voi aiheuttaa kunnille taloudellista taakkaa lisätessään pienituloisten velallisten toimeentulotuen tarvetta ja näin yhteiskunta voi joutua välillisesti maksamaan velallisten velkoja.

Kokeilun aikana voitiin sosiaalisella luotolla maksaa pois ulosotossa olevia saatavia. Sosiaalisen luoton kohtuullisten korkokustannusten seurauksena velallisen käytössä olevat tulot kohosivat ja velallisen taloudellinen ja sosiaalinen toimintakyky paranivat. Velkojen järjestelystä saattaa syntyä myös kunnalle hyötyjä pidemmällä aikavälillä, kun ulosotossa oleviin saataviin usein sisältyy kunnallisia maksuja. Lisäksi sosiaaliseen luototukseen liittyvän taloudellisen neuvonnan ja ohjauksen avulla vaikutettiin velkaantuneiden henkilöiden taloudellisten tietojen ja taitojen parantumiseen ja kulutustottumusten muuttamiseen.

Oikeusministeriö totesi sosiaalisesta luototuksesta antamassaan lausunnossa, että velkaongelmien korjaamiseen ja niiden ennaltaehkäisyyn on tarkoituksenmukaista olla monipuolinen keinovalikoima. Sosiaalisen luototuksen kokeilun tulosten perusteella näyttäisi siltä, että tällaiselle luototusjärjestelmälle on tarvetta. Sosiaalisen luototuksen avulla voidaan ehkäistä velkaantumista ja puuttua mahdollisimman

varhaisessa vaiheessa velkakierteen katkaisemiseen. Raskaasti velkaantuneiden ongelmien ratkaisemiseen sen sijaan voidaan vaikuttaa ensisijaisesti ulosottolakiin ja lakiin yksityishenkilön velkajärjestelystä tehtävillä muutoksilla sekä valtion ja pankkien sopimalla vapaaehtoisella velkasovinto-ohjelmalla.

Luototus

Luottolaitokset vastaanottavat liiketoimintanaan yleisön talletuksia tai muita takaisin maksettavia varoja ja tarjoavat omaan lukuunsa luottoja sekä muuta niihin verrattavaa rahoitusta. Talletuspankeilla on yksinoikeus vastaanottaa yleisöltä talletuksia ja muilla luottolaitoksilla on oikeus vastaanottaa yleisöltä vain muita takaisin maksettavia varoja kuin talletuksia. Pankkitoiminta edellyttää asiakkaiden luottamusta heidän taloudellisten ja yksityisten asioidensa salassa pitämiseen. Luottolaitoksen toimiluvan edellytyksenä on, että luottolaitosta johdetaan ammattitaitoisesti sekä terveiden ja varovaisten liikeperiaatteiden mukaisesti. Luottolaitosten sääntelyn keskeisimmän osan muodostavat vakavaraisuussäännökset. Luottolaitoksen toimintaa rajoittavat sen oman pääoman määrä ja toiminnan riskipitoisuus. Luottolaitoslain pääsäännön mukaan luottolaitos ei saa toiminnassaan ottaa niin suurta riskiä, että siitä aiheutuu olennaista vaaraa luottolaitoksen vakavaraisuudelle. Luottolaitoksella on lisäksi oltava toimintaansa nähdessä riittävät riskienvalvontajärjestelmät.

Vuonna 2001 talletuspankkien luotoista yli puolet oli kotitalouksien lainoja. Hyvä työllisyystilanne ja vilkkaana jatkunut asuntokauppa sekä alhainen korkotaso lisäsivät kotitalouksien luotonottohalukkuutta niin, että talletuspankkien myöntämät luotot yleisölle kasvoivat vuoden 2001 aikana lähes 7 prosenttia. Asuntoluottojen kasvun lisäksi kotitalouksien kulutusluotot kasvoivat vuoden 2001 aikana hieman, sen sijaan opintolainojen määrä aleni edelleen. Talletuspankkien luottokanta oli vuoden lopussa 68,7 miljardia euroa, josta valuuttaluottojen osuus oli vain yksi miljardi

euroa. Luottokantaa on kasvattanut myös luottoaikojen piteneminen.

Pankkien luottojen määrä ylitti pankeissa olevan talletusten määrän vuoden 1998 lopulla, ja vuoden 2002 helmikuussa luottoja oli jo yli 11 miljardia euroa talletuksia enemmän.

Pankkien myöntämien euromääräisten luottojen keskikorko oli vuoden 2001 lopussa 5,01 prosenttia, joka oli 1,21 prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Euromääräisistä luotoista yli 80 prosenttia on markkinaehtoisin korkoihin sidottuja. Yleinen markkinakorkotaso aleni vuoden aikana ja luotonottajat sitoivat uudet luottonsa mieluummin euriboreihin kuin pankkikohtaisiin viitekorkoihin. Vuosikymmenen alussa pankkien luotot olivat yleisimmin sidottu peruskorkoon.

Rahoitusyhtiöt täydentävät pankkien palveluja.

Luottolaitoslaissa rahoituslaitoksella tarkoitetaan yritystä, joka pääasiallisena liiketoimintanaan tarjoaa yhtä tai useampaa luottolaitoslaissa luetelluista rahoituspalveluista tai hankkii omitusosuuksia. Rahoituslaitostoiminnan harjoittamiseen ei vaadita toimilupaa. Rahoituslaitos ei ole siten itsenäinen valvonnan kohde, vaan rahoituslaitoksen käsite liittyy luottolaitosten valvontaan. Rahoitusyhtiöiden tuotteista etenkin investointien rahoitus on viime vuosina kasvanut. Vuoden 2001 aikana uuden luotonannon kasvu painottui etenkin leasingrahoitukseen.

Sosiaalisen luototuksen kokeilu osoitti, että sosiaaliselle luototusjärjestelmälle on tarvetta luottolaitosten ohella. Luototuksen asiakkaiksi hakeutui henkilöitä, joille pankkien tarjoamat luottoehdot olivat taloudellisesti liian tiukat tai nämä asiakkaat olisivat olleet pankeille riskiluototettavia. Näiltä asiakkailta puuttuivat vakuudet ja heillä oli usein maksuhäiriömerkintä tai ulosottovelkoja. Sosiaalisen luoton myöntämistä näille asiakkaille voitiin pitää riskinä, mutta kokeilukunnat pitivät luottoriskin ottamista kuitenkin kohtuullisena, sillä velkaantuneiden tai muista syistä taloudellisessa ahdingossa olevan luotonsaajan itsenäinen selviytyminen parantui ja toimeentulotukiriippuvuus

vähentyi tai katkesi kokonaan.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on ehkäistä pienituloisten ja vähävaraisten taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä edistää henkilöiden ja perheiden itsenäistä suoriutumista.

Esityksessä ehdotetaan, että sosiaalisesta luototuksesta säädettäisiin lailla, joka turvaisi sosiaalisen luototuksen selkeästi osaksi kuntien sosiaalihuoltoa. Laki turvaisi myös sen, että kuntien ottaessa käyttöönsä sosiaalisen luototuksen järjestelmä olisi perusteiltaan samanlainen koko maassa. Sosiaalihuoltolakiin ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lakiin (812/2000) esitetään lisättäväksi sosiaalista luototusta koskevat maininnat. Sosiaalihuoltolaissa säädettäisiin myös siitä, ettei sosiaalisen luoton antamista tai määrää koskevasta hallinto-oikeuden päätöksestä voisi hakea muutosta valittamalla. Tässä yhteydessä sosiaalihuoltolakiin tehtäisiin myös lääninoikeuksien muuttumisesta hallinto-oikeuksiksi johtuvat tekniset tarkistukset. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun laki sääntelee muun ohella asiakkaan tietojen salassapitoa sekä asiakkaan tietojenantovelvollisuutta, viranomaisen tiedonsaantioikeutta ja asiakkaan osallistumisen periaatteita.

Sosiaalinen luototus olisi kunnalle laissa säädetty vapaaehtoinen tehtävä. Lakiehdotuksen mukaan kunnalla olisi mahdollisuus järjestää sosiaalista luototusta osana kunnan sosiaalihuoltoa siinä laajuudessa, mitä paikalliset tarpeet edellyttävät. Kunnalle sosiaalisen luototuksen järjestämisestä aiheutuviin toimintamenoihin sovellettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettua lakia (733/1992), jota ei kuitenkaan sovellettaisi sosiaalisen luototuksen luottopääomasta tai luottotappioista aiheutuviin menoihin. Lakiehdotuksen mukaan sosiaalinen luotto voitaisiin myöntää perustellusta syystä

henkilölle, jolla pienituloisuutensa ja vähävaraisuutensa vuoksi ei ole mahdollisuutta muulla tavoin saada kohtuuehtoista luottoa ja jolla on kykyä suoriutua hänelle myönnetyn sosiaalisen luoton takaisinmaksusta. Sosiaalisella luototuksella ei ole tarkoitus rajoittaa henkilön tai perheen oikeutta saada toimeentulotukea, ehkäisevää toimeentulotukea tai muita sosiaalietuuksia. Sosiaalisen luototuksen tulisi olla asiakasta kannustava ja toimeentulotukea sekä muuta sosiaaliturvaa täydentävä tukimuoto. Esityksessä ehdotetaan, että sosiaalisen luoton korko olisi kohtuullinen vuotuinen korko, kuitenkin enintään korkolain 12 §:ssä (340/2002) tarkoitettu viitekorko. Sosiaalisesta luotosta ei perittäisi muita luottokustannuksia. Päätöksessään sosiaalisen luototuksen järjestämisestä kunnan tulisi määrittellä luoton myöntämisen perusteet ottaen huomioon, mitä ehdotetussa laissa säädetään. Lisäksi ehdotetaan, että kunnan tulisi järjestää tarvittaessa taloudellista neuvontaa ja ohjausta sosiaalisen luoton hakijalle ja saajalle sosiaalisen luoton myöntämisen yhteydessä ja takaisinmaksuajan kuluessa. Sosiaalinen luototus olisi yksi suunnitelmallisen sosiaalityön keino, jonka avulla voidaan vahvistaa asiakkaiden taloudellista toimintakykyä. Päätöksenteko sosiaalisista luotoista tulisi tapahtua sosiaalitoimissa, jotta auttaminen hakijan taloudellisiin ja elämäntilanteeseen liittyvissä ongelmissa olisi mahdollista samanaikaisesti. Toimeenpanossa tulisi käyttää hyväksi monialaista osaamista, sillä sosiaalisen luototuksen järjestämisessä tarvitaan sosiaalityön, talous- ja velkaneuvonnan sekä luotto- ja rahoitustoiminnan tuntemusta. Talous- ja velkaneuvonnan rooli kuntalaisen, erityisesti velkaantuneen hakijan, avustajana on keskeinen tämän hakiessa luottoa kunnalta. Kunta ei voi kuitenkaan siirtää talous- ja velkaneuvonnalle päätösvaltaa sosiaalisista luotoista, sillä osallistuminen päätöksentekoon yksittäisen velkojan edustajana voi tehdä velkaneuvojasta esteellisen kyseisen velallisen velkojen järjestelyssä. Esityksen mukaan kunta vastaisi sosiaalisen

luototuksen pääomasta ja luottotappioista sekä luototuksen toimeenpanosta. Kunta voisi järjestää sosiaalisen luototuksen toteuttamisen yksin tai alueellisenä yhteistyönä muiden kuntien kanssa

3. Esityksen vaikutukset

3.1. Taloudelliset vaikutukset

Sosiaalisen luototuksen toteuttamisen johdosta vuoden 2003 valtion talousarvioesitykseen momentille 33.32.30 sisältyy 433 000 euroa sosiaalisen luototuksen toteuttamisesta kunnille aiheutuviin toimintakustannuksiin. Sosiaalisesta luototuksesta valtion talouteen aiheutuvia lisäkustannuksia on arvioitu sosiaalisen luototuksen kuntakoikeilun toteutumisen perusteella. Karkea arvio vuonna 2003 tarvittavasta kuntien rahoittamasta sosiaalisen luototuksen pääomasta on 19 000 000 euroa. Uusia sosiaalisen luotonsaajia olisi vuonna 2003 noin 11 000 henkilöä, keskimääräisen myönnetyn luoton ollessa noin 1 800 euroa. Luototusasiakkaiden hakemusten valmistelu päätöksentekoa varten sekä taloudellinen ohjaus ja neuvonta vaativat sosiaalityöhön keskimäärin 48 henkilötyövuotta vuonna 2003. Vuotuinen sosiaalityöntekijän bruttokustannus on laskettu 33 638 eurolla. Vuonna 2003 sosiaalisen luototuksen toimeenpanosta aiheutuva lisäkulu kuntien sosiaalihuollolle on siten 1 600 000 euroa, josta valtionosuus on 433 000 euroa. Sosiaalisen luototuksen käyttöönotto riippuu viimekädessä kunnista. Sosiaalisen luototuksen kysynnän ja kuntien sosiaaliseen luototukseen myöntämisen määrärahan vaikutuksia luoton saajien määrään ja kuntien sosiaalihuollon toimintamenoihin myöhemmin vuosina arvioidaan tarkemmin sosiaalisen luototuksen toimeenpanosta saatavien kokemusten myötä. Sosiaalinen luototus on yksi keino järjestää pienituloisten ja vähävaraisten velkoja ja tämän vuoksi talous- ja velkaneuvonnan tulisi osallistua velkaantuneiden hakijoiden luottopäätöksen valmisteluun. Valtion rahoitus talous- ja velkaneuvontaan

määräytyy kuntien ja valtion välisen toimeksiantosopimuksen perusteella. Sosiaalisen luototuksen vaikutusta talous- ja velkaneuvontaan tulee arvioida tulevina vuosina valtion talousarviossa sosiaalisen luototuksen toimeenpanon edetessä kunnissa. Vapaaehtoisten velkasovintoja koskevien toimien vuoksi on talous- ja velkaneuvonnan toteuttamiseen myönnetty vuoden 2002 ensimmäisessä valtion lisätalousarviossa 645 000 euroa. Vuoden 2003 valtion talousarviossa on varattu talous- ja velkaneuvonnan järjestämisestä aiheutuviin korvauksiin 5 160 000 euroa, mikä merkitsee 1 549 000 euroa lisäystä verrattuna vuoden 2002 talousarvioon. Nämä lisäykset heijastuvat välillisesti myös sosiaalisen luototuksen toimeenpanoon velkaantuneiden hakijoiden osalta.

Sosiaalisen luototuksen vaikutuksia kotitalouksien taloudenhoitoon voidaan arvioida kokeilusta saatujen kokemusten perusteella. Sosiaalisen luoton saaneista 32 prosenttia ja hakemukseensa hylkäävän päätöksen saaneista 40 prosenttia arvioi luoton vaikuttavan heidän taloutensa hallintaan saattamiseen ja kokeilun edetessä uusien hakijoiden kohdalla tämä arvio vaikutuksesta lisääntyi. Toinen merkittävä vaikutus syntyy velkakierteen katkaisemisesta, kun yhdistetään esimerkiksi useita pienempiä luottoja yhdeksi kohtuuehtoiseksi sosiaalisesti luotoksi ja toimenpiteen avulla saadaan taloudellinen tilanne tasapainoon. Sosiaalisen luoton myöntäminen hankintoihin voi ehkäistä ylivelkaantumista, kun vaihtoehtoinen korkeakorkoinen kulutusluotto jää ottamatta. Sosiaaliseen luototukseen liittyvällä taloudellisella neuvonnalla ja ohjauksella voidaan saada aikaan myönteisiä vaikutuksia henkilön tai perheen talouteen myös pitkällä aikavälillä, kun neuvonnan asiakkaat oppivat hoitamaan omaa taloutta uudella tavalla.

Sosiaalisella luototuksella voi olla vaikutuksia vähittäispankkipalvelujen sekä rahoituspalvelujen ja kulutusluottojen tarjonnan markkinoilla esiintyvälle kilpailulle. Kokeilu toi esiin, että sosiaalisen luototuksen asiakaskunta ja sen rakenne poikkeaa tavanomaisilla luottomarkkinoilla olevasta asiakaskunnasta. Sosiaalisen luoton

hakijat ovat pienituloisia ja vähävaraisia. Lisäksi heidän maksuhäiriöhistoriansa kertoo usein vaikeuksista suoriutua erityyppisistä taloudellisista vastuista. Vaikeudet ovat voineet aiheutua joissain tapauksissa kulutuskäyttäytymiseen sisältyvästä riskinotosta ja toisaalta elämäntilannemuutoksista, jotka ovat aiheuttaneet tulotason romahtamista. Sosiaalisen luototuksen luototuksen kohderyhmä muodostuu siis henkilöistä, joilla ei ole tosiasiallisia mahdollisuuksia saada kohtuuehtoista luottoa eikä merkittäviä kilpailuvaikutuksia vähittäispankkipalvelujen tarjonnan markkinoilla todennäköisesti tulisi olemaan. Kilpailuviraston näkemyksen mukaan ehdotuksen vaikutukset erilaisten rahoituspalvelujen ja kulutusluottojen tarjonnalle saattavat olla merkittävämpiä, sillä erilaiset rahoituspalveluja ja kulutusluottoja tarjoavat yritykset saattavat olla valmiita luotottamaan myös pienituloisia ja vähävaraisia henkilöitä perimällä takaisinmaksun epävarmuudesta johtuen pankkien luottoehtoihin verrattuna huomattavastikin korkeampia korkoja. Näiden korkeakorkoisten luottojen saneeraaminen vanhoina velkoina sosiaalisella luotolla yhdeksi halpakorkoiseksi luotoksi saattaa vaikuttaa rahoituspalvelujen ja kulutusluottojen tarjonnan markkinoihin. Kilpailuvirasto pitää kuitenkin sosiaalista luototusta koskevaa ehdotusta perusteltuna mahdollisista rahoituspalvelujen ja kulutusluottojen tarjonnan markkinoille kohdistuvista vaikutuksista huolimatta, koska sosiaalisella luototuksella pyritään pienituloisten ja vähävaraisten syrjäytymisen ehkäisemiseen.

3.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Sosiaalista luototusta voidaan pitää uutena syrjäytymisen ehkäisemiseen liittyvänä tehtävänä kunnille, mutta se tulisi ensisijaisesti nähdä uutena sosiaalityön menetelmänä. Sosiaalinen luototus lisää kuntien sosiaalityön keinoja auttaa pienituloisten ja vähävaraisten itsenäistä suoriutumista ja lisää heidän osallistumistaan yhteiskunnassa.

Päätöksenteko sosiaalisista luotoista tapahtuisi sosiaalitoimessa, jotta auttaminen hakijan taloudellisiin ja elämäntilanteeseen liittyvissä ongelmissa olisi mahdollista samanaikaisesti. Tarkoitus on, että talous- ja velkaneuvonta osallistuisi velkaantuneiden hakijoiden luottopäätöksen valmisteluun, mutta kunta ei voi kuitenkaan siirtää talous- ja velkaneuvonnalle päätösvaltaa sosiaalisesta luototuksesta.

Sosiaalisen luototuksen toimeenpano kunnissa ei vaadi merkittävää henkilöstön lisäystä, mutta järjestelmän käynnistäminen, työprosessien ja työmenetelmän kehittäminen sekä lisä- ja täydennyskoulutuksen järjestäminen sosiaalitoimen henkilöstölle vaativat lisäpanostusta toimintamenoihin kunnissa. Läänin alueella sosiaalisen luototuksen ohjaus ja valvonta kuuluisivat lääninhallitukselle. Hallinto-oikeudet käsittelevät sosiaalisen luoton myöntämistä ja määrää koskevat valitukset. Yksittäisiä sopimuksia koskevat riita-asiat ohjautunevat yleisiin tuomioistuimiin.

Kuntien valmiudet sosiaalisen luototuksen käyttöönottamiseksi saattavat olla hyvin vaihtelevia. Tämän vuoksi sosiaalisen luototuksen käynnistäminen koko maassa tapahtuisi kaksivuotisen toimeenpanoprojektin avulla. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaisi sosiaalisen luototuksen toimeenpanosta yhteistyössä lääninhallitusten, Kuluttajaviraston, Suomen Kuntaliiton ja muiden tahojen kanssa. Toimeenpanon kuluessa on tarkoitus kuulla asiantuntijoina oikeusministeriön ja opetusministeriön edustajia sekä muita tarpeellisiksi katsottuja asiantuntijoita. Toimeenpanoprojektin tehtävänä on sosiaalisen luototuksen valtakunnallisen ohjeistuksen laatiminen, neuvonnan ja ohjauksen sekä koulutuksellisen tuen antaminen kuntien henkilöstölle sosiaalisen luototuksen käynnistämävaiheessa. Toimeenpanoprojektin aikana jatketaan talousneuvonnan kehittämistä ja selvitetään edelleen sosiaalisten luottojen takaisinmaksua.

3.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Sosiaalisen luoton avulla ensisijaisesti tasapainotetaan pienituloisten ja vähävaraisten henkilöiden ja perheiden taloutta tarjoamalla kohtuuehtoista luottoa.

Nykypäivän yhteiskunnassa velkaongelmat ovat osa ihmisten elämää ja niihin kytkeytyy usein myös sosiaalisia ja psykososiaalisia ongelmia. Vanhojen velkojen järjestelyyn käytetyt sosiaaliset luotot vaikuttavat henkilöiden taloudenhallinnan ohella myös heidän muuhun elämäänsä. Parantunut henkilökohtainen taloustilanne ja taloudenhallinta heijastuu henkilöiden psykososiaaliseen hyvinvointiin ja lisää sosiaalista aktiivisuutta ja keskittymiskykyä muihin asioihin, kun talousasiat saadaan kuntoon. Ylivelkaantumisen ehkäisy ja poistaminen auttaa todennäköisesti vähentämään myös laajemmin taloudellisista tekijöistä aiheutuvaa muuta syrjäytymistä.

Kuntakokeilun ja kansainvälisten kokemusten perusteella sosiaalinen luototus on yksi askel kohti toimivaa ja kypsää luottoyhteiskuntaa. Sosiaalinen luotto ei kuitenkaan ole riittävä eikä kaikkien osalta toimiva väline velkaongelmien ratkomiseen ja helpottamiseen. Sosiaalinen luotto on suhteellisen toimiva ratkaisu melko pienten velkojen selvittelyssä ja tilanteissa, joissa henkilöillä on riittävästi maksukykyä.

Sosiaalisen luoton avulla voidaan osalle ylivelkaantuneista luoda taloudelliset mahdollisuudet oman taloudenhallinnan saamiseksi kuntoon. Tilanteissa, joissa velkaantuminen perustuu pääosin opittuihin kulutustottumuksiin ja rahankäytön malleihin, voidaan apua saada taloudellisesta neuvonnasta ja ohjauksesta.

Sosiaalinen luototus on myös askel kohti tasavertaisempia kulutusmahdollisuuksia. Normaalien luottomarkkinoiden ulkopuolelle jääneet henkilöt voivat parantaa elämisen laatuaan tai esimerkiksi työllistymismahdollisuuksiaan luoton avulla. Kuitenkaan kaikista pienituloisimmille ei erilaisiin hankintoihin tarkoitettu luotto ole kestävä eikä edes välttämättä oikeudenmukainenkaan ratkaisu. Pienituloisimpien ihmisten taloudellista tilannetta ei saisi entisestään heikentää luottorasituksella eikä ainakaan välttämättömyystarpeiden hankintaa ole

tarkoitus siirtää sosiaalisella luotolla rahoitettavaksi. Pienituloisimpien tilannetta pitää edelleen helpottaa toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen avulla.

Erityyppisiin hankintoihin suunnatut luotot voivat parantaa taloudenhallintaa välillisesti silloin, jos henkilö pystyy sosiaalisen luoton ansiosta välttämään huomattavasti kalliimman rahoitusyhtiön tarjoaman kulutusluoton käyttämisen. Hankintoihin käytetyissä luotoissa korostuvat myös muut kuin taloudenhallintaa parantavat vaikutukset. Kokeilun aikana esimerkiksi pysyvästi tai väliaikaisesti luottomarkkinoiden ulkopuolelle joutuneet henkilöt saattoivat toteuttaa tärkeitä ja välttämättömiä hankintoja. Näillä hankinnoilla oli luoton saajille erityyppisiä positiivisia psykososiaalisia vaikutuksia.

Ero hankintoihin ja velkojen saneeraukseen käytettyjen luottojen välillä saattaa kuitenkin olla joissakin tapauksissa suhteellinen. Kyse on periaatteessa siitä, rahoitetaanko jokin hankinta suoraan sosiaalisella luotolla vai saneerataanko kalliin kulutus- tai muun luoton käytöstä aiheutunut velka jälkikäteen. Sosiaalisen luototuksen avulla voidaan lisätä pienituloisten ja vähävaraisten kotitalouksien mahdollisuutta saada kohtuuehtoista luottoa ja näin lisätä yhdenvertaisuutta yksityistalouden suunnitelmallisessa hoitamisessa ja erityyppisten hankintojen rahoittamisessa.

4. Asian valmistelu

Sosiaalisen luototuksen kuntakokeilu toteutettiin vuosina 1999 – 2001. Kokeilusta tehtiin kolmivuotinen seurantatutkimus, josta on julkaistu kolme raporttia.

Sosiaalisen luototuksen kuntakokeilun johtoryhmä linjasi muistiossaan (sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2001:32) sosiaalisen luototuksen vakinaistamisen periaatteita kokeilusta saatujen kokemusten ja tulosten perusteella. Sosiaalisen luototuksen vakinaistamisen valmistelun lähtökohtana on ollut, että sosiaalinen luototus toteutettaisiin kunnallisena toimintana ja Takuu-Säätiö kehittää omaa takaustoimintaansa siten, että se niveltyy palvelukokonaisuudeksi

kunnallisen sosiaalisen luototuksen kanssa.

Kunnallinen sosiaalinen luototus on katsottu tarpeelliseksi tueksi muille toimenpiteille, jotka kohdentuvat taloudellisessa vaikeuksissa oleville henkilöille. Tällaisia kannanottoja sisältyy hallituksen esityksiin tai niihin liittyviin työryhmämuistioihin, jotka koskevat talous- ja velkaneuvonnan lakisääteistämistä ja opintotukea (esimerkiksi hallituksen esitys laiksi opintotukilain muuttamisesta 143/2000 vp).

Ehdotus hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalisesta luototuksesta, laiksi sosiaalihuollon muuttamisesta sekä laiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta on valmistelu virkamiestyönä sosiaali- ja terveysministeriössä. Lausunnot pyydettiin kauppa- ja teollisuusministeriöltä, oikeusministeriöltä, opetusministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, lääninhallituksilta, Kilpailuvirastolta, Kuluttajavirastolta, Oikeuspoliittiselta tutkimuslaitokselta, Rahoitustarkastukselta, Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta, Verohallitukselta, Suomen Kuntaliitolta, sosiaalisen luototuksen kokeilukunnilta, Kirkon diakoniarahastolta, Takuu-Säätiöltä, Suomen Pankkiyhdistykseltä, Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:ltä ja Velkaneuvonta ry:ltä.

Lausunnonantajat pitivät sosiaalista luototusta tarpeellisena uutena keinona ehkäistä pienituloisten ja vähävaraisten syrjäytymistä ja ylivelkaantumista. Luototuksen liittämistä osaksi sosiaalihuoltoa pidettiin myös tarkoituksenmukaisena. Sosiaalista luototusta koskeva lakiehdotus katsottiin tarpeelliseksi, jotta kuntien ottaessa käyttöön sosiaalisen luototuksen, järjestelmä toteutuisi perusteiltaan samanlaisena. Sosiaalisen luototuksen ja toimeentulotuen suhteeseen kiinnittivät useat lausunnonantajat huomiota ja pitivät välttämättömänä, että ennen sosiaalisen luoton myöntämistä selvitetään hakijan oikeus saada toimeentulotuesta annetun lain mukaista toimeentulotukea tai kunnan päättämien perustein myönnettävää ehkäisevää toimeentulotukea. Lausunnoissa korostettiin myös sosiaalisen luototuksen

myöntämisperusteiden ja luotonsaajan oikeudellisen aseman määrittelyn tärkeyttä. Opetusministeriö nosti lausunnossaan esiin maksuhäiriömerkinnän saaneiden opiskelijoiden aseman ja ehdotti, että heille voitaisiin myöntää sosiaalinen luotto tapauskohtaisen harkinnan perusteella. Suomen Pankkiyhdistyksen näkemyksen mukaan sosiaalisen luoton ei pitä kilpailla markkinaehdoilla toimivien rahoitus- ja luotuslaitosten kanssa. Sosiaalista luottoa tulisi myöntää vain niille henkilöille, joilla ei ole mahdollisuutta

normaaliin luotonsaantiin. Rahoitustarkastus katsoi kuntien harjoitettavaksi esitetyn sosiaalisen luoton jäävän Rahoitustarkastukselle säädetyn valvontatehtävän ulkopuolelle. Kilpailuvirasto piti ehdotusta perusteltuna mahdollisista rahoituspalvelujen ja kulutusluottojen tarjonnan markkinoille kohdistuvista vaikutuksista huolimatta, koska sosiaalisella luotoksella pyritään pienituloisten ja vähävaraisten syrjäytymisen ehkäisemiseen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki sosiaalisesta luototuksesta

1 §. *Sosiaalisen luototuksen tarkoitus.* Pykälässä säädetään sosiaalisen luototuksen tarkoituksesta osana sosiaalihuoltoa. Jäljempänä 2 §:ssä toiminnan järjestäminen säädetään kunnan tehtäväksi. Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi sosiaalihuoltolain (710/1982) 13 §:ään sosiaalista luototusta koskeva 7 kohta. Sosiaalisen luototuksen liittäminen sosiaalihuoltoon edellyttää myös sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n täydentämistä sosiaalista luototusta koskevalla maininnalla. Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalihuollon tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä. Kunnan tulee toimia alueellaan sosiaalisten olojen kehittämiseksi ja sosiaalisten epäkohtien poistamiseksi. Sosiaalisen luototuksen kokeilu osoitti, että luototuksen toteuttaminen sosiaalityön sekä talous- ja velkaneuvonnan yhteydessä tuotti laajasti tietoa kokeilukunnille kuntalaisten taloudellisten ongelmien monimuotoisuudesta ja vaikeiden taloudellisten ongelmien vaikutuksesta kuntalaisten elämänhallintaan. Sosiaalisella luototuksella tulisi olla kiinteä yhteys sosiaalityöhön ehkäistessään ja korjatessaan ensisijaisesti taloudellista syrjäytymistä ja taloudellisiin ongelmiin liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia ja edistäessään henkilön ja perheen itsenäistä suoriutumista. Tarjotessaan kunnalle uuden keinon tukea pienituloisten ja vähävaraisten kuntalaisten taloudellista selviytymistä ja itsenäistä suoriutumista sosiaalinen luototus olisi tarkoituksenmukaista liittää osaksi kunnan sosiaalihuoltoa.

2 §. *Sosiaalisen luototuksen järjestäminen ja toimeenpano.* Pykälässä säädetään kunnan mahdollisuudesta järjestää sosiaalista luototusta, kunnan velvollisuudesta määrittellä sosiaalisen luoton myöntämisen perusteet ja sosiaalisen luototuksen

toimeenpanosta.

Pykälän 1 momentissa säädetään, että kunnalla olisi mahdollisuus päättää luototuksen järjestämisestä. Kunta voisi päättää, varataanko kunnan talousarviossa varoja sosiaaliseen luototukseen, ja harkita toiminnan laajuuden paikallisten tarpeiden perusteella. Sosiaaliseen luottoon ei olisi subjektiivista oikeutta.

Sosiaalisen luototuksen järjestäminen kuntien välisenä seudullisena yhteistyönä voisi olla varteenotettava vaihtoehto. Tällöin nousee esiin ainakin kolme erilaista mahdollisuutta rahoittaa sosiaaliseen luottoon liittyvä palvelu: a) suoriteperusteinen luototuspalvelujen rahoitus, b) rahastoperusteinen, asukasluvun mukaan kustannettava palvelu, ja c) luototuspalvelun sekamalli, jossa rahastoperusteinen osuus yhdistyy suoritehintaiseen osuuteen. Periaatteessa palvelun rahoittamiseen käytettävät mahdollisuudet voisivat toimia myös luottopääoman hankinnan perusteina, jos kunnat päätyvät luototustoiminnassa seudulliseen yhteistyöhön.

Kunnalla on sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain 4 §:n 1 momentin nojalla mahdollisuus tehdä yhteistyötä muiden kuntien kanssa sosiaalihuollon ja siten myös sosiaalisen luototuksen toimeenpanossa. Sosiaalisen luototuksen toimeenpanoa koskeva yhteistyö antaa kunnille mahdollisuuden tehdä paikallisesti ja alueellisesti tarpeellisia ratkaisuja. Kuntalain (365/1995) 76 §:n 3 momentin mukaan kunnat voivat sopia, että kunnalle tai sen viranomaiselle laissa säädetty tehtävä, jossa toimivaltaa voidaan siirtää viranhaltijalle, annetaan virkavastuulla toisen kunnan viranhaltijan hoidettavaksi.

Toimeenpanossa tulisi huolehtia tarvittavasta asiantuntemuksesta hyödyntäen paikallisia ja alueellisia yhteistyöverkostoja. Erityisesti tulisi kehittää sosiaalityön ja talous- ja velkaneuvonnan yhteistyötä.

Pykälän 1 momentissa säädetään kunnan velvollisuudesta määrittellä sosiaalisen luoton myöntämisen yleiset perusteet kunnassa sen

ottaessa käyttöön luototustoiminnan. Perusteista päättäessään kunnan on otettava huomioon, että harkinnassaan sen on noudatettava ehdotetun lain säännösten lisäksi yleisiä hallinto-oikeudellisia periaatteita eli yhdenvertaisuuden, objektiivisuuden, tarkoitussidonnaisuuden ja suhteellisuuden periaatteita. Lisäksi kunnan on noudatettava myös kuntalain ja hallintomenettelylain menettelysäännöksiä.

Kunnan olisi perusteltua määrittellä esimerkiksi kenelle ja millaisiin tarkoituksiin kunnassa sosiaalista luottoa myönnetään, yleinen ala- ja yläraja myönnettäville sosiaalisille luotoille, kunnassa sosiaalisesta luotosta perittävä yleinen korko ja perusteet, joilla korkoa voidaan alentaa tai nostaa tai olla perimättä lainkaan, sekä laina-ajan maksimipituus. Lisäksi tulisi selvittää, miten kunnassa haetaan sosiaalista luottoa, kuinka luototustoimintaan liittyvä taloudellinen neuvonta ja ohjaus järjestetään ja millainen on sosiaalisen luoton perintäkäytäntö.

Pykälän 2 momentissa on säännös kunnan siitä toimielimestä, joka hoitaa sosiaalista luototusta koskevan lain mukaisia tehtäviä. Kunnan sosiaalihuoltoon kuuluvana toimintana sosiaalisen luototuksen toimeenpanosta vastaisi sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentin mukaan kunnan määräämä monijäseninen toimielin.

3 §. *Valtionosuus.* Pykälässä määritellään valtion rahoituksen perusteet kunnille sosiaalisen luototuksen toimeenpanoon. Sosiaalinen luototus olisi osa kunnan sosiaalihuoltoa. Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettua lakia sovelletaan sosiaalisen luototuksen toimeenpanosta aiheutuviin toimintamenoihin. Lakia ei kuitenkaan sovellettaisi sosiaalisen luototuksen luottopääomasta tai luottotappioista aiheutuviin menoihin.

4 §. *Sosiaalisen luoton myöntäminen.* Pykälässä säädetään sosiaalisen luoton myöntämisedellytyksistä, luoton hakemisesta ja sen myöntämiseen toimivaltaisesta kunnasta sekä kunnan päättämien luototuksen yleisiä perusteita koskevien tietojen antamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan sosiaalinen luotto voitaisiin myöntää pienituloiselle ja vähävaraiselle henkilölle.

Perusteltu syy luoton myöntämiseen viittaa 1 §:ssä säädettyyn luototuksen tarkoitukseen. Sosiaalisen luoton myöntäminen edellyttäisi lisäksi aina hakijalta maksuvaraa maksaa luotto takaisin lähinnä pysyväisluonteisen tulolähteen esimerkiksi työtulon tai eläkkeen perusteella.

Perusteltuja syitä luoton myöntämiseen voisivat olla esimerkiksi talouden hallintaan saattaminen, velkaantumisen ehkäisy tai velkakierteen katkaiseminen, kodinhankinnat, kuntoutumisen tai työllistymisen edistäminen, asumisen turvaaminen, sosiaalisen kriisin ylittäminen tai muu hakijan itsenäiseen selviytymiseen vaikuttava asia kuten vakuuksien puuttuminen tai maksuhäiriömerkintä.

Tarkoitus on, että luotto voitaisiin myöntää myös tilanteissa, joissa hakijan taloudellisen tilanteen epävakaisuus esimerkiksi työttömyys on ollut lyhytaikaista tai hakijan maksukyky paranisi, mikäli hänen edellytyksensä hoitaa taloudelliset velvoitteensa muodostuisivat kohtuullisiksi sosiaalisen luoton myötä. Sosiaalisen luoton myöntämistä puoltavia seikkoja voisivat olla myös hakijan pitkä työhistoria, euromääräisesti vähäinen toimeentulotuen käyttö ja pienivelkaisuus.

Maksuhäiriön vuoksi opintolainan valtioneuvoston menettäneelle opiskelijalle voisi myöntää sosiaalisen luoton ensisijaisesti tilanteissa, jossa opiskelijan maksuhäiriön aiheuttaneen velan maksaminen sosiaalisella luotolla turvaisi opiskelijalle mahdollisuuden saada valtioneuvoston opintolainalle. Kunta voisi harkita sosiaalisen luoton myöntämistä opiskelijalle myös tilanteissa, joissa opiskelijan edellytykset raha-asioidensa hoitamiseen paranevat olennaisesti niin, että keskeneräiset opinnot olisi mahdollista saattaa loppuun. Opiskelijalle myönnetyn sosiaalisen luoton takaisinmaksun ehdot olisi perusteltua määrittellä vastaaviksi kuin valtion takaamissa opintolainoissa.

Pykälän 2 momentin mukaan sosiaalisen luoton myöntäisi hakemuksesta sen kunnan toimielin, jossa henkilöllä on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta. Tämä vastaa sosiaalihuoltolain pääsääntöä, että kunta huolehtii sosiaalihuollon

järjestämisestä asukkailleen. Sosiaalihuoltolain 12 §:n toimielimen laissa säädettyä toimivaltaa voidaan johtosäännöllä siirtää toimielimen alaisille viranomaisille. Menettelyä sääntelee sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (812/2000, sosiaalihuollon asiakaslaki) ja hallintomenettelylaki (598/1982).

Sosiaalihuollon asiakaslain mukaan sosiaalihuollon on perustuttava päätökseen. Näin ollen kunnan on tehtävä päätös sosiaalisen luoton myöntämisestä tai hakemuksen hylkäämisestä. Luoton myöntämistä koskevassa päätöksessä tulee mainita luoton suuruus ja perittävä korko. Päätöksessä, joka koskee sosiaalisen luoton myöntämättä jättämistä, on esitettävä hallintomenettelylain mukaan hylkäämisen perustelut. Kunnan sosiaalisen luoton myöntämistä koskevaan päätökseen voidaan hakea muutosta sosiaalihuoltolain 49 §:n mukaisesti. Myönnetystä luotosta laaditaan kunnan ja luotonsaajan välinen ehdotetun lain 6 §:ssä tarkoitettu sopimus.

Pykälän 3 momentti edellyttää, että ennen sosiaalisen luoton sopimuksen päättämistä luotonsaajalle on annettava tiedot tämän lain 2 §:n 1 momentin mukaan kunnan määrittelemistä sosiaalisen luoton yleisistä ehdoista kirjallisena.

5 §. *Hakijan takaisinmaksukyvyn arviointi.* Pykälässä on säännös luoton hakijan takaisinmaksukyvyn arvioimisesta. Pykälän 1 kohdan mukaan hakijan tuloina ja varoina otettaisiin huomioon kaikki hakijan käytössä olevat tulot. Hakijan ansaintamahdollisuuksia arviotaessa tarkastellaan hänen ikäänsä, työkykyään, elatusvelvollisuuttaan ja muita olosuhteita, jotka vaikuttavat hakijan tuloihin.

Pykälän 2 kohdan mukaan hakijan menoina voidaan ottaa huomioon yhdensuuntaisesti toimeentulotuen kanssa hänen välttämättömät menonsa, jolloin menoihin voitaisiin laskea asumis-, ravinto-, terveydenhuolto-, vaatemenot, lasten päivähoitomenot, henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, televisioluvasta, puhelimen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat henkilön ja perheen jokapäiväiseen

toimeentuloon kuuluvat menot. Lisäksi otetaan huomioon lainoista, veloista ja ulosotosta aiheutuvat menot täysimääräisinä sekä henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeellisiksi harkitut menot. Välttämättömiin menoihin jäävää osuutta tuloista tulisi arvioida yhdessä asiakkaan kanssa ottaen huomioon sosiaalisen luoton vaikutus, erityisesti silloin, kun kohtuuehtoisella sosiaalisella luotolla saneerataan velkoja.

Pykälän 3 kohdasta seuraa, että hakijan tulisi toimittaa selvitys kaikista veloistaan. Velkaantuneen hakijan tilannetta arvioitaessa velkatilanteen perusteellinen selvittäminen auttaa löytämään hänen kannaltaan edullisimman ja tarkoituksenmukaisimman järjestelyn. Hakija tulisi ohjata niissä tilanteissa, joissa hakijalle ei synny maksuvaraa eikä sosiaalista luottoa voida hänelle myöntää, hakemaan sovitteluratkaisua velkojien kanssa tai yksityishenkilön velkajärjestelyä. Velkoja koskevasta selvityksestä tulisi käydä ilmi kunkin velan velkoja, velan peruste sekä velkamäärä.

Pykälän 4 kohdassa on säännös muista hakijan taloudelliseen asemaan vaikuttavista tekijöistä. Sosiaalisen luoton myöntämistä harkittaessa otettaisiin huomioon hakijan kyky rahoittaa tuloillaan tai varoillaan hakemuksessa esitetty peruste. Sosiaalisen luoton yhtenä tavoitteena on edistää pienituloisen ja vähävaraisen henkilön itsenäistä suoriutumista. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää luotonsaajan talouden hallintaan saattamista ja taloudellisen vakauden lisäämistä pidemmällä aikavälillä. Näiden seikkojen vuoksi tulisi sallia myös vähävaraisen varallisuuden lisääntyminen sosiaalisen luoton avulla eikä vähäinen varallisuus saisi muodostua sosiaalisen luoton myöntämisen esteeksi.

Kokeilun aikana ilmeni, että osalla sosiaalisen luoton saaneista oli vaikeuksia maksaa luotto takaisin lisävelkaantumisen vuoksi. Lisävelkaantumisen ehkäisemiseksi luotonsaaja saattoi hakea itse Suomen Asiakastieto Oy:stä kahden vuoden kestoista vapaaehtoista luottohäiriömerkintää, josta

kävi ilmi hakijan velkatilanne kokonaisuudessaan. Sosiaalisen luoton myöntämistä harkitessaan kunta voisi antaa tietoa velkaantuneelle hakijalle vapaaehtoisesta luottohäiriömerkinnästä, mutta sen ei tulisi ainakaan säännönmukaisesti olla edellytys sosiaalisen luoton myöntämiselle.

Hakijan tietojenantovelvollisuus, viranomaisen velvollisuus informoida tietojen käsittelystä, salassapito, vaitiolovelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen luovuttaminen sekä sosiaalihuollon viranomaisen oikeus salassa pidettäviin tietoihin ja virka-apuun määräytyvät sosiaalihuollon asiakaslain mukaan. Lisäksi viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) säännökset täydentävät sosiaalihuollon asiakaslain säännöksiä.

6 §. *Sosiaalista luottoa koskeva sopimus.*

Pykälässä säädetään sosiaalisen luoton sopimuksesta ja sen sisällöstä sekä koron enimmäismäärästä ja muista luottokustannuksista. Sosiaalista luottoa koskeva sopimus on pykälän 1 momentin mukaan tehtävä kirjallisena ja luotonsaajalle on annettava kappale sopimusta. Sopimusoikeuden yleisien oikeusperiaatteiden mukaan sopijaosapuoli ei voi yksipuolisesti muuttaa sopimusta.

Pykälän 2 momentissa säädetään sosiaalisen luoton sopimuksen sisällöstä. Momentin 1 kohdan mukaan luoton käyttötarkoitus tulisi ilmaista sopimuksessa, koska sosiaalinen luotto myönnettäisiin esityksen mukaan perustellusta syystä eikä sitä voisi käyttää muihin tarkoituksiin kuin asiakkaan itsensä perustelemaan käyttötarkoitukseen.

Pykälän 2 momentin 2 kohtaan kirjattaisiin luoton määrä, jonka kunta on myöntänyt luotonsaajan luottotustarpeen ja maksuvaran perusteella. Tarkoitus on, että sosiaalisen luoton määrä voisi olla enimmillään kunnan määrittelemän ylärajan suuruinen.

Pykälän 2 momentin 3 kohdan mukaan sopimuksessa määritetään luoton korko. Pääsääntöisesti sosiaalisesta luotosta perittäisiin korko, mutta kunta voisi kuitenkin määritellä koron asiakaskohtaisesti pykälän 3 momentissa määritellyyn ylärajaan asti. Kunta voisi myös luopua koron

perimisestä luotonsaajalta, mikäli hänen muuttunut taloudellinen tilanteensa sitä edellyttää. Sosiaalisen luoton tavoitteena on pienituloisten ja vähävaraisten kuntalaisten taloudellisen toimintakyvyn parantaminen, velkakierteen katkaiseminen, syrjäytymisen ennaltaehkäisy sekä sosiaalisen integraation ja itsenäisen suoriutumisen edistäminen. Sosiaalisen luoton tavoitteiden toteutumisen kannalta on tärkeää, että korko on määritelty siten, että se luo myös mahdollisuuden luoton takaisinmaksuun. Kokeilussa kävi ilmi, että keskimääräisesti luotonsaajat kykenivät käyttämään luoton lyhennykseen ja korkoon kuukausittain yhteensä 84 euroa (500 mk).

Pykälän 2 momentin 4 kohdassa säädetään, että sopimukseen on kirjattava luoton takaisinmaksuerien suuruus ja eräpäivät sekä muut takaisinmaksuehdot.

Pykälän 3 momentin mukaan sosiaalisesta luotosta voitaisiin periä kohtuullinen vuotuinen korko, enintään kuitenkin korkolain (633/1982) 12 §:ssä (340/2002) tarkoitettu viitekorko, jotta sosiaalisella luototuksella saataisiin aikaan tarkoituksensa mukaisia vaikutuksia. Vaikka sosiaalisesta luototuksesta ei ole tarkoitus kertyä kunnalle voittoa, korkotulo voisi korvata osittain kunnalle luoton toimeenpanosta aiheutuvia menoja. Sosiaalista luottoa koskevan sopimuksen ehtoissa voidaan määrätä, että luotosta maksettava korko muuttuu korkolain 12 §:ssä tarkoitettun viitekoron muutoksia vastaavasti.

Pykälän 4 momentissa säädetään luoton myöntämiseen liittyvien muiden luottokustannusten perimättä jättämisestä. Sosiaalisen luoton tavoitteena on ensisijaisesti parantaa huonossa taloudellisessa asemassa olevan hakijan tilannetta ja kohtuullistaa velkojen hoitoa. Tällöin ei ole tarkoituksenmukaista myöskään periä luotonsaajalta esimerkiksi asiakaskohtaista marginaalia eikä toimitusmaksua tai järjestelypalkkiota.

7 §. *Velallisen oikeus ennen aikaiseen suoritukseen.* Säännöksen mukaan velallisella on oikeus maksaa luotto takaisin ennen sen erääntymistä ilman lisäkustannuksia. Sosiaalinen luotto

myönnetään pienituloiselle ja vähävaraiselle henkilölle ja luoton tarkoituksena on kannustaa häntä itsenäiseen suoriutumiseen. Jos luotonsaaja haluaa maksaa luottonsa pois ennen sen erääntymistä, se olisi mahdollista ilman lisäkustannuksia sosiaalisen luoton tarkoituksen perusteella.

8 §. *Sosiaalisen luoton eräännyttäminen.* Pykälässä säädetään sosiaalisen luoton eräännyttämisestä. Säännöksen sisältö vastaa pitkälti kuluttajansuojalain (38/1978) 7 luvun 16 §:ää. Sosiaalisen luoton velallisella olisi samantasoinen lakiin perustuva suoja kuin kaupallisen luoton ottaneella kuluttajavelallisella.

Luoton enneaikainen eräännyttäminen voi pykälän mukaan perustua maksun viivästymiseen tai velallisen muuhun sopimusrikkomukseen, jos sopimusrikkomus on olennainen. Olennaisena sopimusrikkomuksena voidaan pitää esimerkiksi sosiaalisen luoton käyttämistä sopimuksessa määritellystä käyttötarkoituksesta poikkeavasti tai väriin tai harhaanjohtavien tietojen antamista luoton myöntämiseen vaikuttaneista seikoista.

Kyseessä on kunnan yksityisoikeudellinen saatava ja sen perintään sovelletaan saatavien perinnästä annettua lakia (513/1999).

9 §. *Taloudellinen neuvonta ja ohjaus.* Pykälässä on säännös taloudellisesta neuvonnasta ja ohjauksesta, jota kunnan tulisi järjestää tarvittaessa sosiaalisen luoton hakijalle tai saajalle. Taloudellisen neuvonnan ja ohjauksen liittäminen osaksi sosiaalista luotosta perustelee se, että kokeilun aikana havaittiin sosiaalisen luoton hakijoilta usein puuttuvan osaamista, taitoa ja tietoa raha-asioiden hoitamisessa. Taloudellisissa ongelmatilanteissa on kysymys useimmiten kulutuksen hallinnan pettämisestä tai puutteista yksilön elämänhallinnassa ja nämä tekijät ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Jos yksilöllä ei ole kykyä tai resursseja huolehtia taloudellisesta selviytymisestään jokapäiväisessä elämässä, niin tämä johtaa kulutuksen hallinnan pettämiseen ja vähitellen taloudellisiin ongelmiin ja velkaantumiseen. Kulutuksen hallitsemattomuus taas vaikuttaa yksilön kykyyn hallita elämäänsä, mikäli

velkaantuminen johtaa yhä syvenevään taloudellisten ongelmien kierteeseen. Taloudellisen neuvonnan ja ohjauksen avulla luotonsaaja voisi saavuttaa pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta taloudenhoitoonsa, tunnistaa kulutustottumuksiaan ja erilaisten valintojensa taloudellisia seurauksia, lisätä omatoimisuuttaan sekä tietouttaan taloudellisten asioiden hallinnasta.

Taloudellista neuvontaa ja ohjausta tulisi tarjota kaikille sosiaalisen luoton hakijoille osana lainan myöntämiseen liittyvää keskustelua.

Luoton myöntämisprosessissa hakijan taloudellinen tilanne tulisi selvittää perusteellisesti ja harkita muita vaihtoehtoisia auttamistapoja ennen sosiaalisen luoton myöntämistä. Hakijan taloudellisten asioiden saaminen järjestykseen voisi yhtäältä toimia sosiaalisen luoton myöntämisehtona ja toisaalta motivoitua taloudelliseen neuvontaan ja ohjaukseen. Neuvonnan tulisi olla myös jatkuvaa ja prosessimaista ja sosiaalisen luoton saaneella tulisi olla mahdollisuus taloudelliseen neuvontaan ja ohjaukseen koko luoton takaisinmaksuajan, erityisesti takaisinmaksuongelmien ja maksuohjelmien muutosten yhteydessä.

Taloudellista neuvontaa ja ohjausta ei tulisi irrottaa luoton myöntämisprosessissa syntyneestä asiakassuhteesta, vaan neuvontaa ja ohjausta voisivat antaa sosiaalisen luoton myöntämistä yhdessä asiakkaan kanssa valmistelleet ja takaisinmaksuajana asiakkaan kanssa työskentelevät viranomaiset kuten sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneet sosiaalityöntekijät ja sosionomit sekä talous- ja velkaneuvojat. Kunta voisi järjestää taloudellista neuvontaa ja ohjausta myös sopimalla toimeksiantotehtävistä muiden tahojen kanssa.

10 §. *Sosiaalisen luoton suhde toimeentulotukeen.* Pykälässä säädetään, että ennen sosiaalisen luoton myöntämistä tulee selvittää luotonhakijan oikeus saada toimeentulotukea tai ehkäisevää toimeentulotukea.

Toimeentulotuki on subjektiivinen oikeus, joka osaltaan toteuttaa perustuslain 19 §:ssä säädettyä jokaisen oikeutta saada välttämätön toimeentulo, jos henkilö itse ei kykene

hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa. Perustuslain 6 §:ssä säädely yhdenvertaisuus edellyttää toimeentulotuen mahdollisimman samanlaista käsittelyä koko maassa. Jotta toimeentulotukea hakevien yhdenvertaisuus toteutuisi, sosiaalista luottoa myönnettäessä tulisi selvittää hakijan oikeus saada toimeentulotukea tai mahdollisuus saada ehkäisevää toimeentulotukea.

Sosiaalisen luototuksen asiakaskunta koostuu pienituloisista ja vähävaraisista ihmisistä. Tämän vuoksi on todennäköistä, että osa luotonsaajista saattaa joutua aika ajoin turvautumaan toimeentulotukeen. Samoin joudutaan harkitsemaan luoton myöntämistä toimeentulotukea saavalle henkilölle. Toimeentulotuen saaja voi käyttää perusosaa vastaavan tuen kulutukseensa oman harkintansa mukaan ja näin hän voi muusta kulutuksestaan tinkimällä maksaa takaisin ottamiaan luottoja, myös sosiaalista luottoa. Toimeentulotukijärjestelmässä varat otetaan huomioon nettomääräisinä, joten luoton saamisen ei tulisi johtaa toimeentulotuen pienenemiseen.

Toimeentulotuen saaminen ei saisi myöskään aina olla sosiaalisen luoton myöntämisen este. Pitkään toimeentulotukea saaneen mahdollisuus sosiaaliseen luottoon voi olla perusteltua, jos hän saa velkakierteensä kohtuuehtoisella sosiaalisella luotolla hallintaan, sen sijaan, että myönnettäisiin toimeentulotukea tarveharkintaisiin menoihin tai ehkäisevää toimeentulotukea lievittämään veloista aiheutuvaa taloudellista ahdinkoa, mutta itse ongelma ja riippuvuus toimeentulotuesta säilyvät. Sosiaalisen luoton myöntämisen tavoitteena on aina kannustaminen ja edellytysten luominen saajan itsenäiselle ja omatoimisella selviytymiselle.

Ehkäisevää toimeentulotukea maksetaan kunnan päättämien perusteiden mukaisesti. Yhdenvertaisuus sen hakijoiden kesken edellyttää, ettei sosiaalisen luoton hakeminen tai saaminen rajoita ehkäisevän tuen saamista.

11 §. *Muutoksenhaku.* Pykälässä on säännös muutoksenhausta sosiaalista luottoa koskevaan päätökseen. Sosiaalista luottoa koskevaan päätökseen muutoksenhaku

tapahtuisi siten kuin sosiaalihuoltolain 7 luvussa säädetään.

12 §. *Voimaantulo.* Pykälä sisältää voimaantulosäännöksen ja täytäntöönpanosäännöksen.

1.2. Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta

1 §. Pykälässä säädetään sosiaalihuollon tarkoituksesta. Sosiaalista luototusta ei voi lukea sosiaalipalveluihin eikä sosiaaliavustukseksi. Esityksessä ehdotetaan, että sosiaalinen luototus säädettäisiin osaksi sosiaalihuoltoa ja se otettaisiin uutena asiana 1 §:n 1 momenttiin. Lisäksi ehdotetaan, että silloin, kun muussa laissa viitataan sosiaalihuoltoon, niin sosiaalinen luototus voitaisiin katsoa kuuluvaksi sosiaalihuollon etuuden tai etuisuuksien käsitteeseen.

13 §. Pykälässä säädetään kunnan sosiaalihuollon tehtävistä. Esityksessä ehdotetaan, että vastaavasti kuin 1 §:n 1 momentissa sosiaalisten luottojen myöntäminen otetaan omana kohtanaan sosiaalihuollon tehtäväalueelle lisäämällä pykälään uusi kohta 7.

16 §:n 1 ja 3 momentti, 42 §:n 2 ja 3 momentti, 46 §:n 1 momentti, 50 § ja 51 §. Säännöksissä käytetty sana lääninoikeus ehdotetaan korvattavaksi sanalla hallinto-oikeus. Lääninoikeudet on lakkautettu ja niiden tilalle on perustettu hallinto-oikeudet hallinto-oikeuslailla (430/1999), joka tuli voimaan vuoden 1999 marraskuun alussa. Lisäksi 50 §:n 2 momentissa oleva viittaus muutoksenhausta hallintoasioissa annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi hallintolainkäyttölakiin (586/1996). Hallintolainkäyttölaki on kumonnut muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain (154/1950). Laki tuli voimaan joulukuun alussa 1996. Ehdotetut muutokset ovat teknisiä.

49 §. Pykälässä säädetään muutoksen hakemisesta sosiaalista luottoa koskevaan hallinto-oikeuden päätökseen. Sosiaalista luottoa koskevaan viranhaltijan tekemään päätökseen tyytymätön luotonhakija voisi sosiaalihuoltolain 45 §:n 2 momentin nojalla saattaa päätöksen sosiaalihuollon

monijäsenisen toimielimen käsiteltäväksi, jos hän 14 päivän kuluessa päätöksestä tiedon saatuaan sitä vaatii. Tämän toimielimen päätökseen hakija voisi sosiaalihuoltolain 46 §:n 1 momentin mukaan hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saatuaan.

Sosiaalihuoltolain 49 §:n 1 momentin mukaan sosiaalipalvelun antamista tai siitä määrätyn maksun suuruutta koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta valittamalla. Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee toimeentulotuesta annetussa laissa tarkoitettua toimeentulotuen antamista ja määrää saa valittaa sosiaalihuoltolain 49 §:n 2 momentin nojalla, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Lupa voidaan myöntää ainoastaan, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtäläisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden tutkittavaksi. Sosiaaliseen luottoon ei ole subjektiivista oikeutta eikä sillä turvata perustuslain 19 §:ssä säädettyä oikeutta välttämätöntä toimeentuloa ja huolenpitoa. Sosiaalisella luotoksella ei ole vaikutusta toimeentuloturvan sääntelyyn, vaan se täydentää perustoimeentuloturva. Laissa määritellään vain sosiaalisen luotoksen vähimmäisehdot ja järjestelmässä korostuu kunnan harkinta sen myöntäessä sosiaalisia luottoja kuten kunnan antaessa sosiaalipalveluja. Kunta voi päättää sosiaalisen luotoksen käyttöönotosta ja laajuudesta sekä siihen käyttämästään pääomasta sekä määritellä yleiset perusteet kunnassa sosiaalisten luottojen myöntämiselle.

Valtakunnallisella yhdenmukaisuudella ei ole vastaavaa merkitystä kuin esimerkiksi toimeentulotukilain toteuttamisessa. Luotonhakijalle lainapäätöksellä voi olla sinänsä tärkeä merkitys, mutta tämänkaltaista valitusperustetta ei ole otettu käyttöön myöskään toimeentulotuessa.

Pykälän 1 ja 2 momentissa ehdotetaan lisäksi sana lääninoikeus korvattavaksi sanalla hallinto-oikeus. Muutos on tekninen.

1.3. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta

3 §. *Määritelmät.* Pykälän 2 kohdassa määritellään, mitä laissa tarkoitetaan sosiaalihuollolla. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia sovelletaan sen 2 §:n mukaan sosiaalihuoltoon. Ehdotuksen mukaan sosiaalinen luototus osana kunnan sosiaalihuoltoa sisällytettäisiin lain 3 §:n 2 kohtaan.

2. Voimaantulo

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

3. Säättämisjärjestys

Sosiaalista luototusta koskevan lakiehdotuksen 2 §:n mukaan kunta voi järjestää sosiaalista luototusta päättämässään laajuudessa. Jos kunta päättää järjestää sosiaalista luototusta, kunnan tulee määritellä luoton myöntämisen perusteet. Sosiaalisen luototuksen tarkoituksena on lakiehdotuksen 1 §:n mukaan ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä edistää henkilön ja perheen itsenäistä suoriutumista. Sosiaalinen luototus liittyy siten sosiaalisten ongelmien ehkäisyyn. Toisaalta sosiaalisella luotoksella on yhtymäkohtia myös sosiaalipalveluihin ja toimeentuloturvaetuuksiin, erityisesti ehkäisevään toimeentulotukeen. Sosiaalista luototusta on luonnehdittu tässä esityksessä yhdeksi sosiaalityön menetelmäksi vastaavasti kuin ehkäisevää toimeentulotukea hallituksen esityksessä laiksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta (HE 134/2000 vp). Sosiaalityö on sosiaalihuoltolaissa määritelty sosiaalipalveluksi. Palveluihin sosiaalista luototusta lähentää myös se, että siihen liittyy ehdotuksen mukaan kiinteästi taloudellinen neuvonta ja ohjaus.

Sosiaalinen luototus olisi kunnan laissa säädetty vapaaehtoinen tehtävä. Ehdotettu tehtävän sääntely vastaa asiallisesti aikaisempaa ehkäisevän toimeentulotuen

järjestämisvelvollisuutta sellaisena kuin siitä säädettiin toimeentulotukea koskevaa lainsäädäntöä uudistettaessa vuonna 1997 (HE 217/1997 vp). Perustuslakivaliokunta ei mietinnössään käsitellyt ehkäisevän toimeentulotuen sääntelyä yhdenvertaisuusnäkökulmasta (PeVL 31/1997 vp). Ehdotettu järjestämisvelvollisuus hyväksyttiin tuolloin hallituksen esityksen mukaisena. Ehkäisevän toimeentulotuen sääntelyä tiukennettiin vuonna 2000 toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta annetulla lailla (923/2000) siten, että kunnan tulee myöntää ehkäisevää toimeentulotukea päättämiensä perusteiden mukaisesti. Lain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 134/2000 vp) tavoitteeksi asetettiin ehkäisevän toimeentulotuen käytön lisääminen ja sen aiempaa tehokkaampi käyttö tavoitteellisessa sosiaalityössä. Edellä selostetun perusteella sosiaalista luototusta koskevan lakiehdotuksen 2 §:n säännöstä, joka antaa kunnalle laajan harkintavallan sosiaalisen luototuksen käyttöön otossa ja myöntämisessä, ei ole pidettävä perustuslain 6 §:ssä säädetyn yhdenvertaisuuden vastaisena. Sosiaalihuoltolain 49 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee sosiaalisen luoton myöntämistä tai määrää, ei saa hakea muutosta valittamalla. Sosiaalista luototusta koskisi siten vastaava valituskielto kuin hallinto-oikeuden päätöksiä sosiaalihuoltolaissa säänneltyjen sosiaalipalvelujen antamisesta tai niistä määrätyn maksun suuruudesta. Toimeentulotukea koskee sosiaalihuoltolain 49 §:n 2 momentti, jonka mukaan toimeentulotuen antamista tai määrää koskevasta hallinto-oikeuden päätöksestä saa valittaa, jos korkein hallinto-oikeus antaa valitusluvan. Valituslupaperusteena on pykälän 3 momentin mukaan lain soveltamisen ja oikeuskäytännön yhtäläisyys.

Sosiaalisen luototuksen keskeisiä piirteitä ovat kunnan harkintavalta luototuksen käyttöön otossa, kohdentamisessa ja määrässä sekä luototuksen yhteys yksilö- ja perhekohtaiseen sosiaalityöhön. Sosiaalisessa luotossa ei ole kyse toimeentuloturvauteudesta. Sosiaalista luototusta koskevassa lakiehdotuksessa on lisäksi säännös toimeentulotukioikeuden turvaamiseksi (10 §). Ehdotettu muutoksenhakukielto hallinto-oikeuden päätöksestä koskee melko suppeana toimintana alkavaa luototusta ja kielto on myös pyritty suhteuttamaan sosiaalihuoltolain muutoksenhaun sääntelyn kokonaisuuteen. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain nojalla luoton hakijalla olisi toisaalta halutessaan mahdollisuus muistutuksen tekemiseen saamastaan kohtelusta. Kunnan ja luotosaajan välisestä luottoa koskevasta sopimuksesta aiheutuvat riidat tultaneen puolestaan käsittelemään yleisissä tuomioistuimissa. Ehdotettua muutoksenhakua luoton saamista tai määrää koskevasta päätöksestä hallinto-oikeuteen on pidettävä riittävänä asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta. Edellä todetun perusteella ehdotuksen ei ole katsottava loukkaavan perustuslain 21 §:ssä 2 momentissa säädettyä oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Perustuslakivaliokunta on käsitellyt valituskieltoa hallinto-oikeuden päätöksestä ainakin lausunnossaan lääkelakia koskevasta hallituksen esityksestä (HE 46/2002 vp, PeVL 19/2002 vp). Hallituksen käsityksen mukaan lait voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Asian tulkinnanvaraisuuden vuoksi hallitus pitää kuitenkin suotavana, että asiasta pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto. Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

*Lakiehdotukset***1.****Laki****sosiaalisesta luototuksesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Sosiaalisen luototuksen tarkoitus

Sosiaalinen luototus on sosiaalihuoltoon kuuluvaa luotonantoa, jonka tarkoituksena on ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä edistää henkilön ja perheen itsenäistä suoriutumista.

2 §

Sosiaalisen luototuksen järjestäminen ja toimeenpano

Kunta voi järjestää sosiaalista luototusta päättämässään laajuudessa. Jos kunta päättää järjestää sosiaalista luototusta, kunnan tulee määrittellä sosiaalisen luoton myöntämisen perusteet ottaen huomioon, mitä tässä laissa säädetään.

Tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaa kunnassa sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu kunnan määräämä monijäseninen toimielin (toimielin).

3 §

Valtionosuus

Kunnalle sosiaalisen luototuksen järjestämisestä aiheutuviin toimintamenoihin sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettua lakia (733/1992), jollei lailla toisin säädetä. Toimintamenoina ei pidetä sosiaalisen

luototuksen luottopääomasta tai luottotappioista aiheutuvia menoja.

4 §

Sosiaalisen luoton myöntäminen

Sosiaalinen luotto voidaan myöntää perustellusta syystä henkilölle, jolla ei ole pienituloisuutensa ja vähävaraisuutensa vuoksi muulla tavoin mahdollisuutta saada kohtuuehtoista luottoa ja jolla on kyky suoriutua luoton takaisinmaksusta.

Sosiaalisen luoton myöntämisestä päättää hakemuksesta sen kunnan toimielin, jossa henkilöllä on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta.

Ennen sosiaalisen luoton myöntämistä on luotonsaajalle annettava tiedot kunnan määrittelemistä sosiaalisen luoton myöntämisen perusteista kirjallisena.

5 §

Hakijan takaisinmaksukyvyn arviointi

Sosiaalisen luoton hakijan takaisinmaksukykyä arvioitaessa otetaan huomioon:

1) hakijan käytettävissä olevat tulot ja varat sekä hänen ansaintamahdollisuutensa ottaen huomioon hänen ikänsä, työkykynsä ja muut olosuhteet;

2) hakijan tosiasialliset menot;

3) hakijan velat; sekä

4) muut hakijan taloudelliseen asemaan vaikuttavat tekijät.

6 §

Sosiaalista luottoa koskeva sopimus

Sosiaalisesta luotosta on tehtävä kirjallinen sopimus, josta luotonsaajalle on annettava kappale.

Sosiaalista luottoa koskevassa sopimuksessa on määriteltävä:

- 1) luoton käyttötarkoitus;
- 2) luoton määrä;
- 3) luoton korko; sekä
- 4) luoton takaisinmaksuerien suuruus ja eräpäivät sekä muut takaisinmaksuehdot.

Sosiaalisesta luotosta voidaan velalliselta periä luotosta kohtuullinen vuotuinen korko, joka kuitenkin voi olla enintään korkolain (633/1982) 12 §:ssä tarkoitettu viitekorko. Sopimuksen ehdoissa voidaan määrätä, että luotosta maksettava korko muuttuu korkolain 12 §:ssä tarkoitetun viitekoron muutoksia vastaavasti.

Sosiaalisesta luotosta ei voida periä muita luottokustannuksia.

7 §

Velallisen oikeus ennenaikaiseen suoritukseen

Velallisella on oikeus maksaa luotto takaisin ennen sen erääntymistä ilman lisäkustannuksia.

8 §

Sosiaalisen luoton eräännyttäminen

Jos kunnalla on sopimuksen mukaan oikeus luotonsaajan maksuviivästyksen tai muun sopimusrikkomuksen johdosta vaatia maksuerää, joka muuten ei ole erääntynyt, saa kunta vedota sanottuun oikeuteen, jos:

- 1) maksu on viivästynyt vähintään kuukauden ja on edelleen suorittamatta ja viivästynyt määrä on vähintään kymmenen prosenttia luotosta tai, jos siihen sisältyy useampi kuin yksi maksuerä, vähintään viisi prosenttia luoton alkuperäisestä määrästä

taikka käsittää luotonantajan koko jäännössaatavan; tai

2) luotonsaajan muu sopimusrikkomus on olennainen.

Kunnalla ei ole kuitenkaan oikeutta saattaa voimaan 1 momentissa tarkoitettua seuraamusta, jos kysymys on maksun viivästymisestä ja viivästyminen johtuu luotonsaajan sairaudesta, työttömyydestä tai muusta siihen verrattavasta hänestä riippumattomasta seikasta, paitsi milloin tämä viivästyksen kesto ja muut olosuhteet huomioon ottaen olisi kunnalle luotonantajana ilmeisen kohtuutonta.

Erääntyminen saa tulla voimaan aikaisintaan neljän viikon tai, jos luotonsaajalle on aiemmin huomautettu viivästyksestä tai muusta sopimusrikkomuksesta, aikaisintaan kahden viikon kuluttua siitä, kun erääntymistä koskeva ilmoitus on jätetty tai lähetetty luotonsaajalle. Jos luotonsaaja tämän ajan kuluessa maksaa viivästyneen määrän tai oikaisee muun sopimusrikkomuksen, erääntyminen raukeaa.

9 §

Taloudellinen neuvonta ja ohjaus

Luotonhakijalle ja luotonsaajalle tulee tarvittaessa järjestää taloudellista neuvontaa ja ohjausta sosiaalisen luoton myöntämisen yhteydessä ja takaisinmaksuajan kuluessa.

10 §

Sosiaalisen luoton tuen suhde toimeentulotukeen

Ennen sosiaalisen luoton myöntämistä tulee selvittää hakijan oikeus saada toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaista toimeentulotukea ja ehkäisevää toimeentulotukea.

11 §

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta tässä laissa tarkoitetuissa asioissa on voimassa, mitä sosiaalihuoltolain

7 luvussa säädetään.

12 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan
ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin
toimenpiteisiin.

2.

Laki**sosiaalihuoltolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 17 päivänä syyskuuta 1982 annetun sosiaalihuoltolain (710/1982) 1 §:n 1 momentti, 13 §:n 1 momentti, 16 §:n 1 ja 3 momentti, 42 §:n 2 ja 3 momentti, 46 §:n 1 momentti, 49 §:n 1 ja 2 momentti sekä 50 ja 51 §, sellaisina kuin niistä ovat 13 §:n 1 momentti osaksi laissa 736/1992, 16 §:n 1 momentti ja 46 §:n 1 momentti mainitussa laissa 736/1992 sekä 49 §:n 1 ja 2 momentti laissa 975/1998, seuraavasti:

1 §

Sosiaalihuollolla tarkoitetaan tässä laissa sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia, sosiaalista luottoa ja niihin liittyviä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.

annettu 15 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa laitoshuoltoa, jonka tarve arvioidaan pitkäaikaiseksi, voi hallinto-oikeus oikeuttaa 6 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimielimen toimittamaan henkilön siihen kuntaan, jonka asukas hän on.

Hakemus 1 momentissa tarkoitetusta siirrosta on tehtävä sille hallinto-oikeudelle, jonka toimialueella laitoshuoltoa antanut kunta on.

13 §

Sosiaalihuoltoon kuuluvina tehtävinä kunnan on huolehdittava sen sisältöisinä ja siinä laajuudessa kuin kulloinkin säädetään:

- 1) sosiaalipalvelujen järjestämisestä asukkailleen;
- 2) toimeentulotuen antamisesta kunnassa oleskelevalle henkilölle;
- 3) sosiaaliavustusten suorittamisesta asukkailleen;
- 4) ohjauksen ja neuvonnan järjestämisestä sosiaalihuollon ja muun sosiaaliturvan etuuksista ja niiden hyväksikäyttämisestä;
- 5) sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskevan tiedotustoiminnan järjestämisestä;
- 6) sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskevan koulutus-, tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan järjestämisestä; sekä
- 7) sosiaalisen luoton myöntämisestä asukkailleen.

42 §

Hakemus 1 momentissa tarkoitetun korvauksen saamiseksi on pantava vireille hallinto-oikeudessa kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun laitoshuoltoa on alettu antaa. Jollei hakemusta panna vireille sanotussa määräajassa, menettää kunta oikeuden saada korvausta laitoshuollosta, jonka se on antanut ennen hakemuksen vireillepanoa ja jota asianomainen kunta ei ole kirjallisesti suostunut korvaamaan.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut korvausasiat ratkaisee se hallinto-oikeus, jonka toimialueella laitoshuoltoa antanut kunta on.

46 §

Muutosta 6 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimielimen päätökseen haetaan valittamalla hallinto-oikeuteen 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta. Valitus voidaan antaa sanottuna aikana myös

16 §

Milloin muulle kuin kunnan asukkaalle on

toimielimelle, jonka tulee oman lausuntonsa ohella toimittaa se hallinto-oikeudelle.

49 §

Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee sosiaalipalvelun antamista tai siitä määrätyn maksun suuruutta taikka sosiaalisen luoton myöntämistä tai määrää, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Hallinto-oikeuden päätöksestä, joka koskee toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) tarkoitetun toimeentulotuen antamista tai määrää taikka kuntien välistä erimielisyyttä laitoshoidon antamisvelvollisuudesta tai laitoshuollon kustannusten korvaamisesta, saa valittaa, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

50 §

Valitettaessa hallinto-oikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen valituskirja liitteineen voidaan antaa myös hallinto-oikeuteen korkeimmalle hallinto-oikeudelle toimitettavaksi.

Edellä 49 §:ssä tarkoitetusta valitusluvasta on voimassa, mitä siitä on säädetty hallintolainkäyttölaissa (586/1996). Haettaessa lupaa valituksen tekemiseen hallinto-oikeuden päätöksestä saa lupahakemuskirjan toimittaa myös hallinto-oikeuteen.

51 §

Milloin sosiaalihuoltoa koskevassa asiassa muutoin kuin valitustietä haetaan ratkaisua julkisoikeudellista korvaus-, maksu- tai elatusvelvollisuutta koskevaan tai muusta julkisoikeudellisesta oikeussuhteesta aiheutuvaan asianosaisten väliseen riitaan, ratkaisee tällaisen riita-asian, jollei laissa tai asetuksessa ole säädetty muuta oikeuspaikkaa, se hallinto-oikeus, jonka alueella hakijakunta sijaitsee tai, muun kuin kunnan ollessa hakijana, hakijan kotipaikka on.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

3.

Laki**sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22 päivänä syyskuuta 2000
 annetun lain (812/2000) 3 §:n 2 kohta seuraavasti:

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

2) *sosiaalihuollolla* sosiaalihuoltolain
 (710/1982) 17 §:ssä mainittuja
 sosiaalipalveluja, tukitoimia,
 toimeentulotukea, elatustukea, sosiaalista
 luottoa sekä mainittuihin palveluihin ja

etuuksiin liittyviä toimenpiteitä, joiden
 tarkoituksena on edistää ja ylläpitää
 yksityisen henkilön tai perheen sosiaalista
 turvallisuutta ja toimintakykyä; sekä

Tämä laki tulee voimaan päivänä
 kuuta 20 .
 Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan
 ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin
 toimenpiteisiin.

Helsingissä 17 päivänä syyskuuta 2002

Tasavallan Presidentti**TARJA HALONEN**Peruspalveluministeri *Eva Biaudet*

Liite
Rinnakkaistekstit

2.

Laki

sosiaalihuoltolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 17 päivänä syyskuuta 1982 annetun sosiaalihuoltolain (710/1982) 1 §:n 1 momentti, 13 §:n 1 momentti, 16 §:n 1 ja 3 momentti, 42 §:n 2 ja 3 momentti, 46 §:n 1 momentti, 49 §:n 1 ja 2 momentti sekä 50 ja 51 §, sellaisina kuin niistä ovat 13 §:n 1 momentti osaksi laissa 736/1992, 16 §:n 1 momentti ja 46 §:n 1 momentti mainitussa laissa 736/1992 sekä 49 §:n 1 ja 2 momentti laissa 975/1998, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

1 §

Sosiaalihuollolla tarkoitetaan tässä laissa sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia ja niihin liittyviä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.

Ehdotus

1 §

Sosiaalihuollolla tarkoitetaan tässä laissa sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia, *sosiaalista luottoa* ja niihin liittyviä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.

13 §

Sosiaalihuoltoon kuuluvina tehtävinä kunnan on huolehdittava sen sisältöisinä ja siinä laajuudessa kuin kulloinkin säädetään:

- 1) sosiaalipalvelujen järjestämisestä asukkaalleen;
- 2) toimeentulotuen antamisesta kunnassa oleskelevalle henkilölle;
- 3) sosiaaliavustusten suorittamisesta asukkaalleen;
- 4) ohjauksen ja neuvonnan järjestämisestä sosiaalihuollon ja muun sosiaaliturvan etuuksista ja niiden hyväksikäyttämisestä;
- 5) sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskevan tiedotustoiminnan järjestämisestä; *sekä*
- 6) sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskevan koulutus-, tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan järjestämisestä.

- 1) sosiaalipalvelujen järjestämisestä asukkaalleen;
- 2) toimeentulotuen antamisesta kunnassa oleskelevalle henkilölle;
- 3) sosiaaliavustusten suorittamisesta asukkaalleen;
- 4) ohjauksen ja neuvonnan järjestämisestä sosiaalihuollon ja muun sosiaaliturvan etuuksista ja niiden hyväksikäyttämisestä;
- 5) sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskevan tiedotustoiminnan järjestämisestä;
- 6) sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskevan koulutus-, tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan järjestämisestä; *sekä*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7) sosiaalisen luoton myöntämisestä asukkaalleen.

16 §

Milloin muulle kuin kunnan asukkaalle on annettu 15 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa laitoshuoltoa, jonka tarve arvioidaan pitkäaikaiseksi, voi lääninoikeus oikeuttaa 6 §:n 1 momentissa tarkoitettun toimielimen toimittamaan henkilön siihen kuntaan, jonka asukas hän on.

Hakemus 1 momentissa tarkoitettusta siirrosta on tehtävä sen läänin lääninoikeudelle, jonka toimialueella laitoshuoltoa antanut kunta on.

16 §

Milloin muulle kuin kunnan asukkaalle on annettu 15 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa laitoshuoltoa, jonka tarve arvioidaan pitkäaikaiseksi, voi *hallinto-oikeus* oikeuttaa 6 §:n 1 momentissa tarkoitettun toimielimen toimittamaan henkilön siihen kuntaan, jonka asukas hän on.

Hakemus 1 momentissa tarkoitettusta siirrosta on tehtävä *sille hallinto-oikeudelle*, jonka toimialueella laitoshuoltoa antanut kunta on.

42 §

Hakemus 1 momentissa tarkoitettun korvauksen saamiseksi on pantava vireille lääninoikeudessa kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun laitoshuoltoa on alettu antaa. Jollei hakemusta panna vireille sanotussa määräajassa, menettää kunta oikeuden saada korvausta laitoshuollosta, jonka se on antanut ennen hakemuksen vireillepanoa ja jota asianomainen kunta ei ole kirjallisesti suostunut korvaamaan

Edellä 1 momentissa tarkoitettu korvausasiat ratkaisee sen läänin lääninoikeus, jonka toimialueella laitoshuoltoa antanut kunta on.

Hakemus 1 momentissa tarkoitettun korvauksen saamiseksi on pantava vireille *hallinto-oikeudessa* kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun laitoshuoltoa on alettu antaa. Jollei hakemusta panna vireille sanotussa määräajassa, menettää kunta oikeuden saada korvausta laitoshuollosta, jonka se on antanut ennen hakemuksen vireillepanoa ja jota asianomainen kunta ei ole kirjallisesti suostunut korvaamaan

Edellä 1 momentissa tarkoitettu korvausasiat ratkaisee *se hallinto-oikeus*, jonka toimialueella laitoshuoltoa antanut kunta on.

46 §

Muutosta 6 §:n 1 momentissa tarkoitettun toimielimen päätökseen haetaan valittamalla lääninoikeuteen 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta. Valitus voidaan antaa sanottuna aikana myös toimielimelle, jonka tulee oman lausuntonsa ohella toimittaa se lääninoikeudelle.

46 §

Muutosta 6 §:n 1 momentissa tarkoitettun toimielimen päätökseen haetaan valittamalla *hallinto-oikeuteen* 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta. Valitus voidaan antaa sanottuna aikana myös toimielimelle, jonka tulee oman lausuntonsa ohella toimittaa se *hallinto-oikeudelle*.

49 §

Lääninoikeuden päätökseen, joka koskee sosiaalipalvelun antamista tai siitä määrätyn maksun suuruutta, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Lääninoikeuden päätöksestä, joka koskee toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) tarkoitetun toimeentulotuen antamista tai määrää taikka kuntien välistä erimielisyyttä laitoshoidon antamisvelvollisuudesta tai laitoshuollon kustannusten korvaamisesta, saa valittaa, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

50 §

Valitettaessa lääninoikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen valituskirja liitteineen voidaan antaa myös lääninoikeuteen korkeimmalle hallinto-oikeudelle toimitettavaksi.

Edellä 49 §:ssä tarkoitetusta valitusluvasta on voimassa, mitä siitä on säädetty muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa. Haettaessa lupaa valituksen tekemiseen lääninoikeuden päätöksestä saa lupahakemuskirjan toimittaa myös lääninoikeuteen.

51 §

Milloin sosiaalihuoltoa koskevassa asiassa muutoin kuin valitustietä haetaan ratkaisua julkisoikeudellista korvaus-, maksu- tai elatusvelvollisuutta koskevaan tai muusta julkisoikeudellisesta oikeussuhteesta aiheutuvaan asianosaisten väliseen riitaan, ratkaisee tällaisen riita-asian, jollei laissa tai asetuksessa ole säädetty muuta oikeuspaikkaa, se lääninoikeus, jonka alueella hakijakunta sijaitsee tai, muun kuin kunnan ollessa hakijana, hakijan kotipaikka on.

49 §

Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee sosiaalipalvelun antamista tai siitä määrätyn maksun suuruutta *taikka sosiaalisen luoton myöntämistä tai määrää*, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Hallinto-oikeuden päätöksestä, joka koskee toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) tarkoitetun toimeentulotuen antamista tai määrää taikka kuntien välistä erimielisyyttä laitoshoidon antamisvelvollisuudesta tai laitoshuollon kustannusten korvaamisesta, saa valittaa, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

50 §

Valitettaessa *hallinto-oikeuden* päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen valituskirja liitteineen voidaan antaa myös *hallinto-oikeuteen* korkeimmalle hallinto-oikeudelle toimitettavaksi.

Edellä 49 §:ssä tarkoitetusta valitusluvasta on voimassa, mitä siitä on säädetty *hallintolainkäyttölaissa (586/1996)*. Haettaessa lupaa valituksen tekemiseen *hallinto-oikeuden* päätöksestä saa lupahakemuskirjan toimittaa myös *hallinto-oikeuteen*.

51 §

Milloin sosiaalihuoltoa koskevassa asiassa muutoin kuin valitustietä haetaan ratkaisua julkisoikeudellista korvaus-, maksu- tai elatusvelvollisuutta koskevaan tai muusta julkisoikeudellisesta oikeussuhteesta aiheutuvaan asianosaisten väliseen riitaan, ratkaisee tällaisen riita-asian, jollei laissa tai asetuksessa ole säädetty muuta oikeuspaikkaa, se *hallinto-oikeus*, jonka alueella hakijakunta sijaitsee tai, muun kuin kunnan ollessa hakijana, hakijan kotipaikka on

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

3.

Laki

sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22 päivänä syyskuuta 2000
annetun lain (812/2000) 3 §:n 2 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

2) sosiaalihuollolla sosiaalihoitolain (710/1982) 17 §:ssä mainittuja sosiaali- palveluja, tukitoimia, toimeentulotukea, elatustukea sekä mainittuihin palveluihin ja etuuksiin liittyviä toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön tai perheen sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä; sekä

2) sosiaalihuollolla sosiaalihoitolain (710/1982) 17 §:ssä mainittuja sosiaali- palveluja, tukitoimia, toimeentulotukea, elatustukea, *sosiaalista luottoa* sekä mainittuihin palveluihin ja etuuksiin liittyviä toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön tai perheen sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä; sekä

Tämä laki tulee voimaan _____ *päivänä*
kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan
ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin
toimenpiteisiin.
